

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Fredrik Stensønes

Ukraina - En splittet nasjon

En analyse av norsk utenrikspolitikk og mediedekning etter konflikten i Ukraina

Masteroppgave i Europastudier

Veileder: Jan-Henrik Meyer

Trondheim, mai 2016

Forord

Å arbeide med denne masteroppgaven har vært interessant og spennende arbeid. Det er mange som har bidratt med mye støtte og hjelp underveis.

Jeg ønsker først og fremst å takke min veileder og førsteamanuensis Jan-Henrik Meyer ved NTNU for konstruktive tilbakemeldinger på min masteroppgave. Dette har vært til stor hjelp.

Videre retter jeg en takk til gjengen på lesesalen på 6B på Dragvoll. Det har vært flott å jobbe sammen med en slik fin gjeng. Både faglige og ikke faglige problemstillinger har vært diskutert på ulikt nivå, og har bidratt til ulike vinklinger og nye momenter i prosessen med oppgaven.

Jeg ønsker også å takke Lisa for støtte, tålmodighet og omtanke under masterskrivingen. Det har vært god støtte å ha hele veien.

Mor og far fortjener også en takk. Både lån av bil til og fra universitetet på Dragvoll, samt en god matbit i ny og ne er alltid bra.

Til slutt en takk til Tobias for hjelp med tekniske utfordringer på datamaskinen under skrivearbeidet og kaffepauser på Dragvoll.

Fredrik Stensønes

Trondheim, 15. Mai 2016

Innhold

1	Innledning.....	1
1.1	Tema og problemstilling.....	1
1.2	Tidligere forskning	2
1.3	Struktur.....	3
2	Teori og metode.....	5
2.1.1	Teoretisk rammeverk.....	5
2.1.2	Nyrealisme.....	5
2.1.3	Nyliberalisme	6
2.1.4	Sosial konstruktivisme.....	8
2.2	Metode.....	9
2.2.1	Dokumentstudie.....	9
3	Konflikten i Ukraina.....	13
3.1	Forløpet og årsaken til konflikten.....	13
3.2	Hvorfor Krimhalvøya?	13
3.3	Konflikten.....	15
3.4	Konsekvenser av annekteringen	18
4	Norges utenriks- og sikkerhetspolitikk, europeisk tilpasning og sanksjoner	19
4.1.1	Norges integrasjon og tilknytning med EU	19
4.1.2	Norsk sikkerhets- og utenrikspolitikk etter den kalde krigen.....	21
4.1.3	Engasjementspolitikken.....	23
4.2	Sanksjoner	24
4.2.1	Hva er sanksjoner	24
4.2.2	Innføring av sanksjoner i EU.....	24
4.2.3	Innføring av sanksjoner i Norge	27
5	Sanksjoner og teori.....	29
5.1	Sanksjoner gjennom nyrealisme.....	29
5.2	Sanksjoner gjennom nyliberalisme.....	30
6	Offentlig debatt og dekning.....	33
6.1	Dekning av EU- og EØS-saker i norske medier.....	33
6.2	Det doksiske rom.....	34
7	Analyse.....	37
7.1	Om utvalget	37
7.2	Vesten må stå sammen	38
7.3	Dialog	40
7.4	Ny kald krig.....	42

7.5	Putin og russisk nasjonalisme.....	44
7.6	Russisk nasjonalisme, ny kald krig og Putin – sosial konstruktivisme	46
8	Konklusjon og avsluttende bemerkninger	49
	Litteraturliste	53

Liste over figurer

Figur 1. Stegvis-deduktiv induktiv metode (Tjora 2012: 175).....	11
--	----

1 Innledning

På slutten av 2013 samlet det seg tusenvis av demonstranter på Maidan-plassen i Kiev i Ukraina. Disse var samlet for å demonstrere mot at den daværende presidenten Viktor Yanukovych ikke ønsket å signere en avtale med den europeiske union (EU), noe som skulle sikre tettere samarbeid mellom EU og Ukraina. Protestene eskalerte og gikk fra en demonstrasjon til noe som lignet mer på en revolusjon. Flere sivile og politimenn ble drept i sammenstøtene og hundrevis av personer ble såret. Voldsbruken ble fordømt av politikere fra hele Europa. Konflikten spredte seg snart til hele Ukraina. Grupperingene var oppdelt mellom Vest-Ukraina og Øst-Ukraina. Innbyggerne i vest ønsket i hovedsak et tettere samarbeid med Europa og EU, mens de i øst ønsket mer samarbeid med Russland. Protestene endte med at president Yanukovych flyktet til Russland. Kun få dager etter at presidenten hadde flyktet ble regjeringsbygninger og viktige strategiske installasjoner på Krimhalvøya og Sevastopol okkupert av pro-russiske personer. Flere av handlingene var profesjonelt utført og det viste seg i ettertid at enkelte av disse menneskene var russiske soldater. Det ble deretter holdt folkeavstemning på Krimhalvøya for å avgjøre om Krim skulle bli en del av Russland eller forbli Ukrainsk. Det var et overveldende flertall som stemte for løsrivelse. Russlands president Vladimir Putin undertegnet 16. Mars 2014 en lov som sa at Krimhalvøya nå er russisk. Noen uker senere ble et passasjerfly skutt ned over Krim av pro-russiske soldater hvor nesten 300 mennesker mistet livet. Konflikten eskalerte og USA og EU innførte økonomiske sanksjoner mot involverte personer, banker og selskaper i Russland og Ukraina. Norge har også blitt med på disse sanksjonene. Russland besvarte sanksjonene med å sanksjonere mot Europa og USA. Mer enn 6000 mennesker antas å ha mistet livet etter at konflikten startet.

1.1 Tema og problemstilling

Norge har valgt å følge sanksjonene mot bedrifter og personer i Russland og Ukraina som EU vedtok. Norge er ikke medlem av EU, men har signert avtalen for det Europeiske økonomiske samarbeidet (EØS), noe som gjør at Norge er en del av det indre marked i EU. Norge, som også er naboland med Russland, må forholde seg til dette når det inngås sanksjoner. Norge har derfor hatt et godt samarbeid med Russland i Nord gjennom Barentssamarbeidet. Sanksjonene er derfor en utfordring for Norge.

Norge er bundet opp formelt gjennom handel i det indre marked, og ikke gjennom den felles utenriks- og sikkerhetspolitikken til EU (FUSP). Norge er derimot medlem av North Atlantic Treaty Organization (NATO), noe som forplikter Norge på sikkerhetspolitikk. Det er derfor interessant å se på hvorfor Norge har innført sanksjoner som EU har iverksatt mot Russland og Ukraina, og hvilken debatt dette har skapt i det offentlige rom i Norge.

Problemstilling i denne masteroppgaven er derfor:

Hvorfor har Norge valgt å innføre EUs sanksjoner mot Russland og hvilken debatt har dette skapt i det offentlige rom i Norge?

Dette temaet mener jeg er viktig å undersøke nærmere for å belyse Norges tilknytning til EU på den felles utenriks- og sikkerhetspolitikken i EU (FUSP). Funnene i denne oppgaven er at den offentlige debatten rundt Norges innføring av EUs sanksjoner mot Russland omhandler i stor grad en vestlig diskurs. Det er en lite nyansert debatt rundt problematikken rundt å innføre sanksjoner mot Norges største naboland. Artikkelen som er analysert omhandler i stor grad de samme temaene og har ofte en rød tråd som omhandler samarbeid med allierte, dialog med Russland for å løse konflikten, retorikk som sier at vi ser starten på en ny kald krig samt Putin og den russiske tenkemåten. Norge blir en brikke i et spill som handler om å stå sammen mot Russland, og at sanksjonene ikke vil ha like stor effekt om kun noen få stater presser Russland. Denne debatten er også interessant ettersom Norge har stemt nei til EU-medlemskap to ganger, men har et omfattende samarbeid med EU gjennom EØS-avtalen. Det er lite diskusjon rundt nettopp Norges forhold til EU når det handler om utenrikspolitikk. Dette vil forklares gjennom nyrealisme og nyliberalisme for å drøfte hvorfor Norge har tatt side i konflikten. Jeg håper denne oppgaven kan bidra til en større offentlig debatt rundt hvorfor Norge følger EUs sanksjonspolitikk og tilknytningen Norge har til EU.

1.2 Tidligere forskning

Hvordan annekteringen av Krimhalvøya har skapt debatt i den norske offentlige debatten er et felt det ikke er forsket så mye på, mest sannsynlig fordi konflikten ikke er over per dags dato. Forsvarets stabsskole har ved Andrea Sofie Nilssen (2015) publisert en rapport om temaet. I følge Nilssen (2015) er det to hovedfunn om Norges offisielle ståsted ovenfor konflikten i Ukraina har to hovedlinjer. Det ene er en vestlig diskurs som omfatter at Norge tar samme standpunkt som sine allierte i EU og NATO, mens det andre hovedfunnet er

Barentssamarbeidet med Russland i nordområdene (Nilssen 2015: 5). Disse to diskursene er hierarkisk rangert hvor den vestlige diskursen veier tyngre enn nabosamarbeidet i nord (Nilssen 2015: 5). Offisielle uttalelser fra sentrale politikere er mer nyansert enn medias dekning er. Medias synspunkt reflekterer nesten kun den vestlige diskursen rundt temaet (Nilssen 2015:5). Rapporten sier også noe om hvordan retorikken har utviklet seg. Solbergregjeringen har igjen tatt opp frykten for Russland på dagsorden, og det framstilles på en måte som skaper frykt (Nilssen 2015: 9).

Det har også kommet fram at utenrikspolitikk har mindre offentlig debatt enn annen type politikk (Eggen, Leira og Ziesler 2015: 14). I følge Eggen et al. (2015) møtte tidligere utenriksminister Jonas Gahr Støre sjeldent meddebattanter når det ble utført intervju. Dette er i kontrast til andre politikere og politikkområder. Dette kan ha noe med å gjøre at utenrikspolitikk i større grad enn andre politikkområder baserer seg mer på konsensus (Eggen et al. 2015: 14). Utenrikspolitikken i Norge får i større grad enn andre retninger innen politikken lov til å settedagsorden selv (Eggen et al. 2015: 14). Sakene i media omhandler i stor grad analyser og kommentarer framfor å bli motsagt av en journalist eller opposent (Eggen et al. 2015: 14). Noe av forklaringen på hvorfor det er lite debatt rundt utenrikspolitiske emner kan være at nyhetssaker som omhandler fjerne strøk har mindre interesse i Norge, eller at det faktisk er stor konsensus rundt utenrikspolitikk i Norge (Eggen et al. 2015: 15). Sammenlignet med nasjonal politikk som angår Norge er det uansett svært liten debatt i utenrikspolitikken. Selv saker som ikke er av interesse å diskutere innenriks, blir diskutert (Eggen et al. 2015: 16). Den utenrikspolitiske debatten er ikke slik i samme grad og omfatter i større grad eksperter og informasjon, framfor to debattanter.

1.3 Struktur

Denne oppgaven er inndelt i åtte kapitler. I kapittel to vil jeg redegjøre for teori og metode. Jeg har valgt tre teorier som oppgaven baseres på. Dette er nyrealisme, nyliberalisme og sosial konstruktivisme. Nyrealisme og nyliberalisme vil i hovedsak brukes til å forklare den første delen av problemstillingen, men sosial konstruktivisme vil være med å forklare hvordan samfunnet, i hovedsak det russiske, er konstruert.

I kapittel tre vil konflikten i Ukraina forklares. Hvorfor ble krimhalvøya annektert, hva handler konflikten om og hvilke konsekvenser dette har? En forståelse for dette er viktig å ha for å kunne drøfte argumentene i teksten.

I kapittel fire vil Norges posisjon rundt konflikten analyseres, samt forklare hva sanksjoner er og hvordan de er blitt innført. Hvordan er Norge knyttet opp mot EU og norsk utenrikspolitikk etter den kalde krigen vil i dette kapitlet drøftes. Norge er utenfor EU, men har også en fot innenfor unionen gjennom EØS-avtalen, samt er naboland med Russland, noe som vil by på utfordringer for norsk utenrikspolitikk. Sanksjoner er virkemiddelet som blir brukt mot Russland etter annekteringen av krim, og en forklaring bak mekanismer og effekt vil analyseres her.

I kapittel fem vil jeg drøfte hvorfor Norge har valgt å følge EUs sanksjoner mot Russiske og Ukrainske personer og selskaper gjennom nyliberalismen og nyrealismen. Dette er de to største teoriene for internasjonal politikk, og vil forklare årsak og virkning på en forskjellig måte. Selv om teoriene er forskjellige vil det fortsatt være en del likheter med hvordan en slik sak forklares.

I kapittel seks vil jeg se på hvordan EU og EØS omtales i norske media samt forklare konseptet det doksiske rom. Dette er for å legge grunnlaget for analysen som kommer i det neste kapitlet som er hvordan den offentlige debatten er i Norge rundt temaet om sanksjonene.

Analysedelen av oppgaven vil starte med å presentere utvalget som er gjort. Dette er viktig for å sikre gode resultater. Strategisk utvalg er gjort på bakgrunn av forskjellige kriterier. Deretter kommer selve analysen av funnene. Jeg har vektlagt fire hovedtemaer som dukker opp. Den største delen av den offentlige debatten som finnes omhandler disse fire temaene.

I det siste kapitlet vil oppgaven oppsummeres og jeg vil legge til noen avsluttende bemerkninger rundt temaet. Både nyliberalismen og nyrealismen kan brukes som forklaringsfaktorer rundt hvorfor Norge har sanksjonert mot Russland etter destabiliseringen av Ukraina. Den offentlige debatten rundt dette temaet, og utenrikspolitikk for øvrig, er preget av konsensus og enighet. Den største delen av den offentlige debatten omhandler en vestlig diskurs.

2 Teori og metode

2.1.1 Teoretisk rammeverk

For å kunne besvare problemstillingen om hvorfor Norge har valgt å innføre sanksjoner mot Russland og hvilken debatt dette har skapt i det offentlige rom, må dette bygges rundt et teoretisk rammeverk. Tre teorier er sentrale for å kunne forklare dette. De tre teoriene som er lagt til grunn er nyrealisme, nyliberalisme og sosial konstruktivisme. Alle teoriene har sine fordeler og ulemper. Derfor vil tre teorier benyttes for å kunne belyse oppgaven på en nyansert måte. Først vil de tre teoriene kort forklares for å ha en forståelse av videre analyse.

2.1.2 Nyrealisme

Realismen er en politisk teori som kort sagt forsøker å forklare de «store spørsmål» slik som årsak for krig og betingelser for fred (Hyde-Price 2007: 29). For å forklare nyrealismen må man ta til grunne enkelte grunnprinsipper. Det første er at internasjonale systemer er anarkiske. Det internasjonale systemet er et område uten noen *Leviatan* som styrer. Stater er derfor selvhjulpne og må sørge for egen sikkerhet. Krig er i dette systemet sjeldent, men kan oppstå på grunn av at verden er anarkisk (Hyde-Price 2007: 30). Det må fortsatt presiseres at samarbeid mellom stater er mulig i et nyrealistisk perspektiv (Hyde-Price 2007: 31). Dette leder til det neste punktet i denne teorien, nemlig at grupper står sterkere enn individer. Dette er statene. Nyrealisme sier at stater, særlig stormaktene, er de som definerer reglene for andre aktører og organisasjoner slik som EU og FN (Hyde-Price 2007: 31). De mener at internasjonale organisasjoner kan ha funksjon som drivverk for den kollektive interessen for de sterkeste medlemmene (Hyde-Price 2007: 31). Dette systemet er hierarkisk. Noe som leder videre til den tredje forutsetningen, nemlig at stater er grunnleggende like. De vil tilpasse seg hverandre for å bli sosialisert inn i systemet (Hyde-Price 2007: 31). Det siste punktet omhandler at stater er rasjonelle og kalkulerer kostnad mot fordel (Hyde-Price 2007: 32).

På bakgrunn av disse antakelsene vil man komme fram til påstander. Det første er at samarbeid er vanskelig, men ikke umulig, samt at institusjonene som lages har ingen autonomi eller selvstendig makt (Hyde-Price 2007:32). Det kan derfor sies at små stater ser

seg nødt til å samarbeide med større stater for å sikre egen sikkerhet. Den andre påstanden er at sikkerhet er en stats høyeste prioritet (Hyde-Price 2007: 33). Det blir da ofte at stater ønsker å holde posisjonen i stedet for å maksimalisere makten. En småstat ønsker heller å holde posisjonen innenfor systemet (Hyde-Price 2007:33). Stater er også fokuserte på relativ vinning. Posisjonen i det internasjonale systemet er relativ i forhold til rivalene og potensielle fiender, og vil derfor delta i samarbeid hvis de tjener på det (Hyde-Price 2007: 33). Det siste er forming av omgivelser. Dette er mest relevant for stormakter ved at de ønsker stabilitet også utenfor landets grenser (Hyde-Price 2007: 34). Dette omhandler flere problemer slik som fattigdom, forurensing, befolkningsvekst, terrorisme og feilede stater (Hyde-Price 2007: 34).

Nyrealisme er en teori som er veldig opptatt av makt. Hvordan man definerer makt innenfor realismen kan være «muligheten A har til å få B til å gjøre noe B ikke ønsker» (Hyde-Price 2007: 35). Teorien legger derfor stor vekt på maktbalanse. Man antar at det internasjonale samfunn er anarkisk, og trenger derfor stater for å balansere makten slik at ikke en stat bli for stor. Det er derfor nødvendig med flere stormakter for å hindre krig. Det vil være for store kostnader i forhold til fortjeneste hvis det er flere stater med makt (Hyde-Price 2007: 40). Nyrealismen tar for seg fire maktkonstellasjoner. I følge Hyde-Price (2007) er det fire konstellasjoner: unipolaritet er en verden der det er en stormakt, eller hypermakt som balanserer det internasjonale samfunnet. Det neste er bipolaritet. Her er det to stormakter som har en maktbalanse. Videre har vi balansert multipolaritet som betyr at det er minst tre stormakter som har tilsvarende samme makt. Det siste er ubalansert multipolaritet som betyr at systemet har en stormakt som er overlegen de andre stormaktene. Dette systemet er ifølge teorien et «arnested for konflikt» (Hyde-Price 2007: 43). I følge Mearsheimer er for eksempel USA ingen global hegemon, men en vestlig regional hegemon. Rollen til USA er derfor å være en offshore motvekt, som griper inn i fjerne regioner for å hindre framveksten av en ny potensiell hegemon, særlig i strøk hvor den regionale hegemonen ikke klarer å håndtere dette selv.

2.1.3 Nyliberalisme

Liberalisme oppsto under opplysningstiden og betyr «fri». Liberalisme er et resultat av samarbeid og fornuft som oppnås gjennom representativt demokrati og et fritt marked

(Kalnes, Austvik og Sørli Røhr: 2010: 61). Liberalismen avkrefter ikke hva realistene sier er anarkisk, men er mer positiv når det kommer til modning av normer og samarbeid gjennom institusjoner (Kalnes et al. 2010: 61). Et viktig prinsipp er linken mellom fred og frihandel. Stater blir gjensidig avhengige av hverandre økonomisk, og det vil derfor ikke være lønnsomt å gå til krig (Kalnes et al. 2010: 61). Selve vendepunktet til liberalismen kom på 70 tallet samtidig som internasjonal handel hadde sin vekst. Dette ble styrket utover på 90-tallet blant annet gjennom EU (Kalnes et al. 2010: 62). Liberalisme ser heller på systemet framfor individet. Dette kjennetegner særlig liberal institusjonalisme.

Denne teorien vektlegger samarbeid gjennom internasjonale organisasjoner for å håndtere den anarkiske strukturen (Kalnes et al. 2010: 62). Enkelte stater kan fortsatt være mest opptatt av sitt eget ve og vel, men samarbeid vil styrke fred og produksjon av velferd. Dette er noe alle stater vinner på ifølge liberalistene. Et såkalt pluss-sum-spill. Gjensidig avhengighet betyr at investeringer og handel skjer på tvers av landegrensener, og vil være et gode for begge parter. Dette betyr at hver stat blir mer sårbar og vil støtte opp om enda mer samarbeid (Kalnes et al. 2010: 62). Nasjonale interesser blir derfor også en interesse for andre stater. Liberalister har følgende et syn som sier at strategi og sikkerhet har sklidd mer og mer fra hverandre og at sikkerhet kan best opprettholdes gjennom myk makt, styring, overtalelse og åpenhet (Hyde-Price 2007: 19). Det liberalistiske synet er i dag om at lærdommen fra krigen er såpass viktig, og krig i Europa i dag er utenkelig og samarbeid og dialog er de riktige virkemidlene for å oppnå dette (Hyde-Price 2007: 19).

Den norske utenrikspolitikken har hele tiden vært drevet av liberale argumenter (Knutsen 2013: 169). I dag er utenrikspolitikk mye mer enn forsvar og handel, noe som den norske politikken bærer preg av. Disse argumentene og hviler på at gode ting henger sammen (Knutsen 2013: 169). Demokrati går hånd i hånd med fred. Norges sikkerhet er avhengig av at internasjonal orden opprettholdes og respekteres. Når Norge deltar i internasjonale operasjoner er det til syvende og sist en handling for å forsvare folkeretten og verdier som er viktige i det internasjonale samfunn (Knutsen 2013: 171). Norske verdier er bygget opp rundt et velfungerende internasjonalt regime for å sikre velstand og institusjoner i Norge (Knutsen 2013: 171).

Klassisk liberalisme og realisme var regnet som motpoler, men under dagens nyliberalisme og nyrealisme, er dette skillet ikke like tydelig. Skiller man mellom *high politics* og *low politics*, vil vi se at nyrealismen tar for seg basisoppgaver for en stat slik som sikkerhet, mens *low politics*, som er liberalismens hoveddomene, ser på for eksempel politisk økonomi. (Kalnes et al. 2010: 62). Det er et poeng at realisme ser på en del andre faktorer enn liberalismen. Dette vil vises tydeligere i analysen. For stater som USA, vil kanskje nyrealisme forklare bedre årsak og virkning enn for Norge.

2.1.4 Sosial konstruktivisme

Det kan enklest forklares med at «virkeligheten er sosialt konstruert og at sosiologiens kunnskap må analysere prosessen innenfor hvor dette skjer» (Saurugger 2014: 145). Kort forklart forsøker konstruktivismen å forklare hvordan normer skaper politisk resultat (Saurugger 2014: 145). Ideen konstruktivisme, eller sosial konstruktivisme som det egentlig heter, har tre hovedpunkter: *contextualization*(kontekstualisering), *the co-constitution of agents and structures*(med-konstitualisering) og *endogenous construction of actors' interest* (endogen konstruksjon av aktørers interesse) (Saurugger 2014: 146). Det første som er kontekstualisering sier at individer handler ikke bare etter kostnad-nytte-analyse, men at de også er sosiale strukturer hvor de handler som «sosiale agenter» (Saurugger 2014: 146). Disse strukturene kan få individet til å handle mot sin interesse. Det neste punktet som er med-konstitualisering av agenter og strukturer, handler om hvordan det sosiale miljøet, eller normer som sier noe om oppførsel, forklarer hvem man er (Saurugger 2014: 146). Dette konstrueres og redefineres gjennom hyppig interaksjon (Saurugger 2014: 146). Dette fører til det siste punktet som er den endogene konstruksjon av aktørers interesse.

Konstruktivistene mener at interesser endres når aktører forandrer forståelsen for hvordan verden ser ut, og de rekalkulerer deres prioriteter (Saurugger 2014: 146). Konstruktivistene mener at aktørers interesser ikke kan forstås som noe som er konstruert av ytre faktorer alene (Saurugger 2014: 147). Kort sagt handler det om at en handling kan forklares ut ifra hva en gruppe mener er riktig. Dette kan også foregå gjennom argumentasjon, overtaling og lignende. Endring kommer først hvis aktørene er innstilt på å endre sitt verdensbilde, verdier og interesser (Saurugger 2014: 147).

Hvordan kan dette forklares i internasjonale relasjoner? Det er flere retninger innen konstruktivismen, men noe som er felles er normer og interesser. Konstruksjon av normer og interesser er det man må se på i internasjonale relasjoner. Sosialisering og læring er fundamentalt for å ha et samfunn, som er viktig for å ha normer regler og verdier. Dette kan overføres til internasjonale normer. Samhandling mellom stater og grupper vil føre til felles normer og regler (Saurugger 2014: 150). Konstruktivistene mener normer er noe som man skal, og ikke skal gjøre, noe som skaper roller og interesser for stater. Dette gjelder både nasjonalt og internasjonalt. Kort forklart kan man si at land i EU har en slags felles norm, historie og allianse. Russland har andre normer og allianser, og vil derfor kunne føre til uenigheter med europeiske interesser. Det at EU ikke kriger med hverandre i dag har ikke med makt og anarki å gjøre, men heller institusjoner, normer og endring i identitet.

2.2 Metode

Her vil jeg kort forklare om hvilken metode som jeg har brukt for analysen i oppgaven. Ettersom jeg ser på den offentlige debatten, vil et case-studie, eller dokumentstudie være relevant.

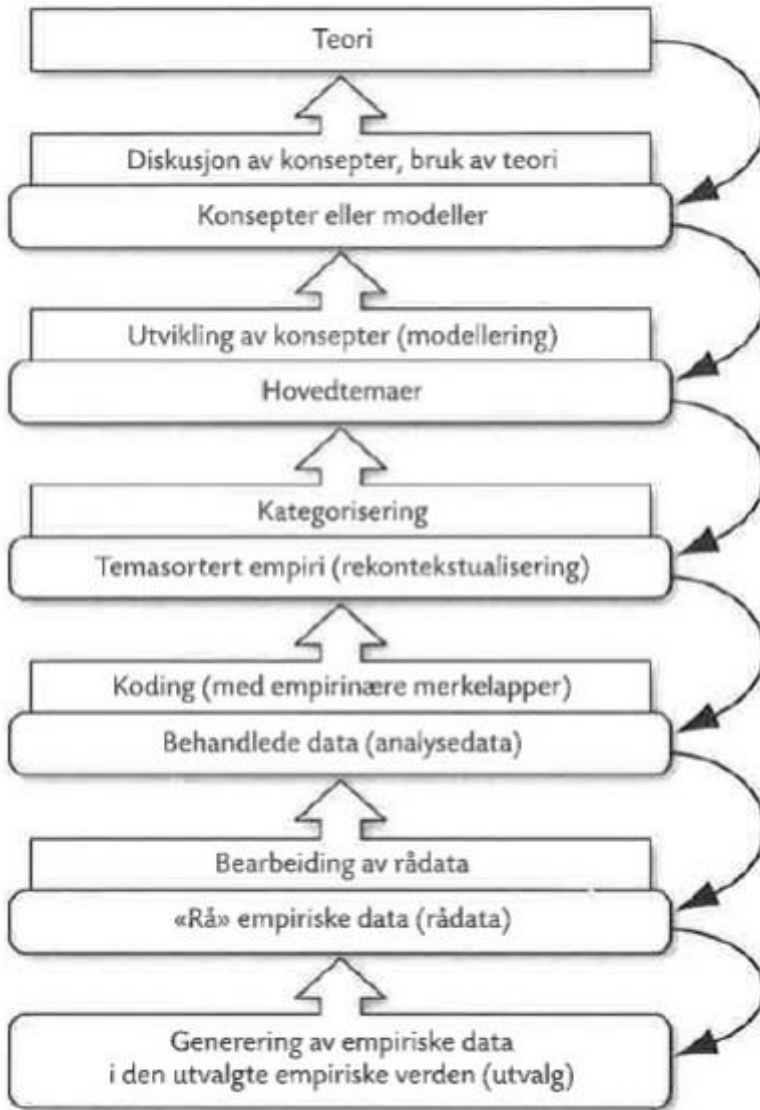
2.2.1 Dokumentstudie

På generelt grunnlag kan man si at case studie er egnet for å besvare spørsmål som har med hvordan eller hvorfor å gjøre, når undersøkeren har liten kontroll over hendelsene og når det handler om en moderne hendelse innenfor konteksten av virkeligheten (Yin 2003: 1). Som en forskningsstrategi er case studiet brukt til alt fra individ, gruppe, organisasjon, sosiale og politiske fenomener (Yin 2003: 1). Sammenligner man denne forskningsstrategien kan man trekke fram en styrke som er evnen til å håndtere en større gruppe av bevismateriale som for eksempel dokumenter, gjenstander, intervjuer og observasjoner (Yin 2003: 8). Dette forskningsopplegget har fått en del kritikk gjennom blant annet at det ikke anses som særlig robust. Det mangler blant systematiske prosedyrer i forhold til et annet forskningsopplegg (Yin 2003: 10). En annen kritikk er mangelen på generalisering og at datamateriale kan bli enormt og uoversiktlig (Yin 2003: 11). Dette er kritikk man må ha i bakhodet når man utfører

et slikt studie. Det er derimot ikke umulig å gjøre et studie av høy kvalitet med en slik metode.

Definisjon av case- studie: essensen av et case studie er at det forsøker å belyse en avgjørelse eller et sett av avgjørelser: hvorfor ble de tatt, hvordan ble den implementert og hva er resultatet (Schramm, som sitert fra Yin 2003: 12).

For å genere data i en kvalitativ studie brukes her dokumentstudie. Det er et studie som bruker dokumenter som er produsert for andre formål enn forskning (Tjora 2012: 162). Dokumenter som kilde er derfor nødt til å settes i en kontekst for å gi mening (Tjora 2012: 163). En slik studie vil gi store mengder empiri, og utvalget må derfor begrenses ved hjelp av forskjellige utvalgsriterier (Tjora 2012: 164). For å gjøre en slik analyse mer oversiktlig, vil stegvis-deduktiv induktiv metode (SDI) benyttes (Tjora 2012: 174). Dette er en metode ved at man jobber fra data opp til teori. Det er viktig å kategorisere innsamlede data for å skaffe såkalt analysedata. Dette går ut på å bruke ord og uttrykk som beskriver avsnitt eller mindre utsnitt av datamaterialet (Tjora 2012: 179). Dette skal produsere en liste som vil produsere tekstmære koder. Dette er koder som er utviklet fra data, ikke teori, hypoteser og lignende (Tjora 2012: 179). Her er det viktig å skille mellom *hva* som blir sagt eller skrevet, og ikke *om* hva som blir skrevet (Tjora 2012: 182). Dette brukes for å få fram interessante aspekter ved teksten. Etter koding vil dette kategoriseres for å samle kodene som er relevante for problemstillingen (Tjora 2012: 185). Dette skal igjen utvikles til konsepter, eller hovedtemaer (Tjora 2012: 175). Det er først her dokumentanalysen gir mening. Å ha en slik modell vil styre forskningens reliabilitet, validitet og generaliserbart som er viktig for et godt resultat av forskningen (Tjora 2012: 202). Figur 1 viser hvordan SDI skal gjennomføres for å sikre et godt forskningsresultat. Ettersom datamaterialet er omfattende, vil det i denne oppgaven brukes et utvalg av materiale som forskningen har funnet.

Figur 1. Stegvis-deduktiv induktiv metode (Tjora 2012: 175)

3 Konflikten i Ukraina

3.1 Forløpet og årsaken til konflikten

For å forstå hvorfor konflikten i Ukraina utartet seg slik den gjorde, er det viktig å vite forløpet til konflikten. Hvorfor akkurat Krim ble annektert og hvorfor opprøret utviklet seg er svært viktig for å forstå sammenhengene med hvorfor flere europeiske land har innført sanksjoner mot sentrale personer og selskaper i Ukraina og Russland. Forhistorien til konflikten har også relevans for den russiske tenkemåten, noe som vil bli diskutert senere i denne teksten. Her vil derfor Krimhalvøyas historie bli gjennomgått i korte trekk, hvorfor akkurat Krim er viktig for Russland samt hendelsesforløpet for opptøyene i Ukraina og konsekvensene av dette. Dette er viktig for å forstå hvordan deknningen av krisen på Ukraina blir omtalt i den offentlige debatten.

3.2 Hvorfor Krimhalvøya?

Det er ofte sagt i Russland, og i vesten, at Khrushchev ga bort Krimhalvøya som en gave til Ukraina da han var full (Wilson 2014: 99). Dette er en sannhet med modifikasjoner ettersom han fulgte standard prosedyre i Sovjet for denne gesten (Wilson 2014: 99). Hvem som virkelig kan hevde å ha eierskapet til Krim går langt tilbake. Helt tilbake til tatarerne på Krim. Det russiske imperiet hadde annektert Krim i 1783, men ble regnet som russisk først fra slutten av Krimkrigen fram til 1917, deretter var det en separat sovjetrepublikk fram til 1945 (Wilson 2014: 100).

Fra 1945 til 1954 var Krim nok en gang russisk. Det vil si at Krimhalvøya har vært russisk i 73 år, og ukrainsk i 60 år, men tatarerne på Krim har hatt området i mer enn 400 år (Wilson 2014: 100). Rett etter at Sovjetunionen tok over Krim, i 1944, ble de fleste tatarerne deportert i stor skala, og befolkningen på Krimhalvøya talte bare 351 000 innbyggere (Wilson 2014:100). I dag er det over to millioner innbyggere der, noe som sier at de fleste innbyggerne er nyinnflyttede (Wilson 2014: 100). Krim var også feriested for den sovjetiske eliten, og ble ikke lagt under den sovjetiske «ukrainaiseringen» på 1920-tallet, noe som gjør Krim mer sovjetisk enn russisk (Wilson 2014: 101). Faktisk har Krimhalvøya i alle år vært en smeltedigel av forskjellige nasjonaliteter og grupperinger (Wilson 2014: 101).

Etter 1991 har alle folkegrupper følt at de er minoriteter på halvøya (selv om flertallet var russere som bor i Ukraina) (Wilson 2014: 104). Etter sovjets fall ble Krim igjen en egen republikk, med stor grad av selvstyre. Det var stor selvstendighet på Krim, og de ønsket å ha sitt eget land, men ettersom organisert kriminalitet var utbredt, også innen politikken, ble det meste privatisert og turismen blomstret (Wilson 2014: 105). Krim var derfor på mange måter en egen «stat» i en annen stat.

Etter slutten av den kalde krigen i 1989-91 og etter Mikhail Gorbachevs reform, ble det aldri opprettet noe «fredssystem». Eksempler på disse fredssystemene er for eksempel i 1815 i Wien etter Napoleonskrigene og fredskonferansen i Paris etter første verdenskrig som ledet til Versaillestraktaten (Sakwa 2015: 3). Med andre ord kan man si at hvordan en krig ender, avgjør hvordan den neste starter (Sakwa 2015: 4). Russland var landet som måtte håndtere traktater som var gjort under sovjettiden og atomprogrammet til Sovjetunionen (Sakwa 2015: 4).

Forsvarsalliansen, Warszawapakten, ble også opphevet, mens NATO fortsatt eksisterer den dag i dag. Dette førte til at NATO fikk nye medlemsstater fra den gamle Warszawapakten. Fra 1999 til 2004 ble de fleste gamle sovjetstatene medlem i NATO og vendte Russland ryggen (Sakwa 2015: 4). Russland ønsket ikke NATO ved sine grenser og kom med trusler hvis forsvarsalliansen ble utvidet. Tross dette fortsatte NATO ekspansjonen mot øst (Sakwa 2015: 4). I 2008 ble også Georgia og Ukraina ønsket velkommen av NATO, men Tyskland og Frankrike ønsket ikke skape unødvendig provokasjon mot Russland, så disse landene ble aldri fullkomne medlemmer av NATO. Dette ble, og er, et paradoks for NATO: NATO eksisterer for å håndtere trusselen som er skapt av sin egen eksistens (Sakwa 2015: 4). Tar man lærdom fra konflikten i Georgia, ser man at Russland ikke bare er klar, men også villig til å bruke hard makt for å forsvare sine interesser (Sakwa 2015: 5).

Ukraina erklærte sin uavhengighet 1. Desember 1991. Hele 90,3% av den Ukrainske befolkningen stemte for uavhengighet (Sakwa 2015: 9). Befolkningen i Ukraina har i dag cirka 78% Ukrainere og 17% Russere (Sakwa 2015: 10). Dette er ikke noe problem i seg selv, men befolkningen ble spredt slik at de fleste som var russisk havnet i øst i Ukraina (Sakwa

2015: 10). Ser man på morsmålet til innbyggerne i øst i landet, har over 70-90% russisk som morsmål, med Sevastopol som den virkelig store russisktalende befolkningen på hele 91% (Sakwa 2015: 10). Befolkningen i Ukraina er derfor segregert, med ukrainere i vest og russere i øst. Det er viktig å poengtere at befolkningen i øst i Ukraina ser på seg som ukrainere, men har en større fiendtlig holdning mot vesten, NATO og lignende (Sakwa 2015: 12). Dette kan også forstås med at vest-Ukraina også har vært med på å «tvinge» på den øst-ukrainske befolkningen sin kultur, språk og politikk (Sakwa 2015: 25). Ukraina er et splittet folk hvis man ser på befolkningen mellom vest og øst (Sakwa 2015:25).

Krisen i Ukraina kan ikke forstås uten å analysere den russiske tenkemåten (Sakwa 2015: 30). Fram til tidlig på 2000-tallet var Russland på linje med Europa og NATO, men ble etter krigen i Irak i 2003 fremmedgjort (Sakwa 2015: 30). Da Putin kom til makten i 2000, var han kanskje den mest europavennlige politikeren som har vært i landet (Sakwa 2015: 31). Dette endret seg fort. EU har forsøkt å bestemme hva som er europeisk samtidig med å fordømme Russlands demokratiske utfordringer (Sakwa 2015: 31). Etter østutvidelsen til EU i 2004 ble forholdet enda mer anspent da tidligere østblokkland dro med seg «russofobien» inn i EU-systemet (Sakwa 2015: 31). Jo nærmere EUs grenser nærmet seg Russland, jo lenger unna kom de hverandre politisk. I spørsmålene rundt Moldova og Transnistria, som tidligere var russisk, ble Russland utelatt fra å delta for å finne en løsning sammen med Europa (Sakwa 2015: 32). På toppen av det hele var det flere av de vestlige lederne som boikottet åpningsseremonien til OL i Sotsji i 2014, noe som forteller en del om forholdet mellom Russland og vesten (Sakwa 2015: 49).

3.3 Konflikten

I Januar 2010 ble presidentvalget i Ukraina avholdt, og den Putinvennlige politikeren Viktor Yanukovych vant valget med 48,95% av stemmene mot Yulia Tymoshenko med 45,47% (Sakwa 2015: 55). Ikke overraskende kom hovedvekten av stemmene for Yanukovych fra den østlige delen av Ukraina, og Tymoshenkos fra den vestlige delen (Sakwa 2015: 56). Opposisjonen kalte valget for et statskupp, men observatører anslo valget som «relativt fritt og rettferdig» (Sakwa 2015: 56). Det som var en utløsende faktor for konflikten var en avtale med EU. Opposisjonen ville ha assosieringsavtalen med EU, en avtale som skulle åpne for

frihandel med hele EU og EFTA, underskrevet så fort som mulig (Sakwa 2015: 57). Dette stilte president Yanukovych i et dilemma: Russland ønsket ikke denne avtalen og ville at Ukraina skulle fortsette med et østlig samarbeid, samt at Russland tilbød Ukraina 15 milliarder dollar hvis de ikke godtok avtalen med EU (Sakwa 2015: 57).

Den 21. November 2013 uttalte presidenten at han ville utsette signeringen av samarbeidsavtalen med EU (Sakwa 2015: 57). Dette ledet til at store folkemasser samlet seg på Maidan-plassen i Kiev. Disse protestene utviklet seg raskt. Den 1. desember 2013 møtte cirka en halv million mennesker opp på Maidanplassen for å protestere mot presidenten (Sakwa 2015: 82). Demonstrasjonene eskalerte hele måneden og endte med voldelige sammenstøt. Dette eskalerte da Verkhovna Rada, det ukrainske parlamentet, innførte anti-demonstrasjons-lover, som blant folket ble omtalt som diktatorlovene (Sakwa 2015: 83). Dette var strenge lover som gjorde at politiet kunne ta i bruk sterkere midler og forbydde demonstrantene å være på Maidan. Etter at disse lovene ble iverksatt kom vendepunktet i opptøyene. Den første demonstranten ble drept 22. Januar 2014, og gjorde demonstrasjonene til en revolusjon (Sakwa 2015: 83). Maidan ble deretter barrikadert og beleiret av ukrainske demonstranter. Denne protesten ble mer voldelig enn man hadde kunnet se for seg, da spesialpolitiet *Berkut* startet å skyte med skarp ammunisjon mot demonstrantene. 77 sivile og 15 politibetjenter ble drept, mens over 900 mennesker ble hardt såret (Sakwa 2015: 88).

Mellom den 20. og 21. Februar 2014 kom flere Europeiske ledere til Ukraina for å få fram en løsning på konflikten. Denne avtalen ble undertegnet, men folket på Maidan ønsket også at presidenten skulle gå av umiddelbart (Sakwa 2015: 89). Natt til 22. Februar 2014 var allerede Yanukovych på flukt bort fra Ukraina, og mot Russland (Sakwa 2015: 89). *De facto* var dette slutten på Yanukovychs regime i Ukraina. Det var ikke bare demonstrasjoner i Kiev, men også rundt hele landet.

Det var demonstrasjoner for og mot EU og Russland, og hvilken retning Ukraina skulle ta (Sakwa 2015: 97). Disse demonstrasjonene utviklet seg til blodige og dødelige sammenstøt. Konflikten ble videre trappet opp da det ble hevdet at russisk militært personell også var involvert (Sakwa 2015: 98). Dette var starten på en borgerkrig og tap av landområder (Sakwa

2015: 99). Moskva ønsket å holde en lav profil, men kunne ikke sitte å se på og tok til orde for et «mot-kupp» av Krimhalvøya (Sakwa 2015: 100). Sakwa (2015) kaller dette for en gambit. I sjakk er en gambit et trekk som gjøres i åpningen for å oppnå posisjonell fordel gjennom å ofre en brikke. Putin «ofret» sitt internasjonale rykte og risikerte å isolere Russland, mot at Russland fikk posisjonell fordel gjennom Krimhalvøya og svartehavsflåten i Sevastopol (Sakwa 2015: 100).

Hvorfor er Krimhalvøya såpass viktig for Russland at de er villige til å ofre så mye? Den første og viktigste årsaken er strategisk betydning (Sakwa 2015: 102). Havnen i Sevastopol er militært strategisk viktig for Russland, og russiske myndigheter fryktet etter revolusjonen å bli kastet ut fra havnebyen selv om det lå en avtale mellom Ukraina og Russland om at den russiske flåten har rett til å være der (Sakwa 2015:102). Den Ukrainske opposisjonen ønsket heller ikke at Sevastopol skulle være området til den russiske flåten. Russland kunne ikke miste denne byen. Dette kunne føre til at havnen i Sevastopol, hvis Ukraina hadde blitt NATO-medlem, kunne bli brukt av US Sixth Fleet som i dag ligger i Napoli (Sakwa 2015: 102). Det er ikke sikkert hvem som besluttet å annektere Krim, men man antar at Putin har vært tungt involvert i denne ordren (Sakwa 2015: 103).

Pro-russiske styrker begynte å rekruttere militser på halvøya og opprørerne tok over parlamentet i Krimregionen (Sakwa 2015: 103). Russland hevdet fortsatt at de ikke hadde noen hånd med i spillet. Dette endret seg 28. 2014 Februar da uidentifiserte soldater tok kontroll over Simferopol flyplassen (Sakwa 2015: 103). Det var flere taktiske operasjoner som var utført på et profesjonelt nivå, og som senere viste seg å være russiske soldater, som ble omtalt som «små grønne menn» (Sakwa 2015: 103). Dette var militært personell fra Russland, men uten flagg på uniformen. Russland har rett til å ha 25 000 soldater i regionen på grunn av flåten deres, så de hevdet selv at de ikke brutte kontrakten de hadde med Ukraina om militær tilstedeværelse (Sakwa 2015: 103).

4. Mars 2014 holdt Putin en pressekonferanse hvor han sa at Russland har ingen intensjoner om å annektere Krimhalvøya, men at innbyggerne der har rett til å bestemme regionenes status gjennom en folkeavstemning (Sakwa 2015: 104). Valget fant sted den 16. Mars 2014,

og resultat viste at 96,7% av befolkningen på Krim ønsket russisk gjenforening (Sakwa 2015: 104). Valget hadde ingen observatører og fikk mye kritikk. Det hevdes at det faktiske tallet for de som ønsket gjenforening ligger mellom 50-60%, med et oppmøte av stemmeberettigede var bare rundt 30-50% (Sakwa 2015: 104). Tross dette, ved et perfekt valg, kan man anslå at flertallet av innbyggerne faktisk ønsker en union med Russland (Sakwa 2015: 105). 18. Mars 2014 ble Krim formelt en del av den russiske føderasjonen (Sakwa 2015: 105).

3.4 Konsekvenser av annekteringen

27. Mars 2014 ble saken tatt opp i FNs generalforsamling. Flertallet mente at den territorielle integriteten til Ukraina var ødelagt, og annekteringen ble fordømt av flere land (Sakwa 2015: 113). Enkelte vestlige kommentatorer hevdet også at Russland ønsket å gjenoppbygge et nytt russisk rike, Novorossiia (Sakwa 2015: 114). Det må presiseres at Russland, også under Putin, har gjort det motsatte av hva disse kommentatorene mener. Russland har bygd opp samarbeid med flere land, Norge inkludert (Sakwa 2015: 117). Det som derimot er en konsekvens er at forholdet mellom Russland og vesten har blitt jevnt over forverret etter annekteringen av Krimhalvøya. Det er ikke lenger noe særlig håp om at Russland kan inkorporeres i et fredelig og forent Europa (Sakwa 2015: 117).

6. Mars 2014 ble USA og EU enige om å innføre gradvise sanksjoner (Sakwa 2015: 187). Planer for tettere økonomisk samarbeid med Russland ble lagt på is og Obama innførte også sanksjoner mot statsråder som var delaktige i annekteringen av Krim (Sakwa 2015: 187). Sanksjonene har blitt gradvis trappet opp for å ramme de som er involverte i denne konflikten (Sakwa 2015: 187). Det at EU er såpass avhengige av russisk olje og gass gjorde derimot til at de fleste landene i EU var tilbakeholdne på å utvide sanksjonene (Sakwa 2015: 189).

4 Norges utenriks- og sikkerhetspolitikk, europeisk tilpasning og sanksjoner

I denne delen av oppgaven vil Norges integrasjon med EU, norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk, norsk engasjementspolitikk og sanksjoner gjennomgås. Dette er grunnlaget for analysen i denne oppgaven. Først vil jeg forklare Norges integrasjon med EU. Norge er utenfor det europeiske fellesskapet, men har også en fot innenfor. Dette setter Norge i en særskilt posisjon. Denne tilknytningen forklares gjennom tre typer tilpasning: interessebasert-, regelbasert og idébasert tilpasning. Deretter vil jeg skrive om norsk utenrikspolitikk etter den kalde krigen. Etter den kalde krigen skjedde det store endringer ikke bare i den norske utenriks- og sikkerhetspolitikken, men også i hele Europa. Desintegrasjonen av Sovjet skulle endre hele det europeiske politiske bildet. Norge innførte også den såkalte engasjementspolitikken på 90-tallet som har vært viktig for norske relasjoner og diplomati. Til slutt vil jeg belyse hva sanksjoner er, og på hvilket grunnlag sanksjonene ble innført. Å definere hvilke type sanksjoner som er innført er viktig for å forstå hvorfor Norge har fulgt sanksjonsregimet, samt hvilken debatt dette har skapt. Det skilles mellom generelle og målrettede sanksjoner. Forskriften som har aktivert sanksjonene er også viktig å se på. Forskrift om tiltak vedrørende Ukrainas integritet (2014) forklarer det formelle som ligger bak sanksjonene og hvorfor. Brudd på folkeretten trekkes fram, samt samarbeid med EU.

4.1.1 Norges integrasjon og tilknytning med EU

Ordet integrasjon er viktig for å forstå Norges tilnærming til EU. Claes og Tranøy (2003) definerer ordet politisk integrasjon som «prosessen der suverenitet overføres fra nasjonale myndigheter til fellesskapsorganer». For å kunne forklare i hvilken grad Norge tilpasser seg EU kan man bruke begrepene regelbasert-, interessebasert- og idébasert tilpasning (Claes og Tranøy 2003: 7).

For å besvare Norges tilpasning til EU og hvorfor Norge har valgt å følge EUs sanksjoner mot Russland, vil jeg bruke tre former for tilpasning. I følge Claes (2003) er det tre former for tilpasning.

Den første er den regelbaserte tilpasningen. Dette begrepet betyr at det er basert på «modeller som vektlegger betydningen av institusjoner som begrenser (og begrunner) individers handlinger (Claes og Tranøy 2003: 7). Denne tilpasningen er innført formelt sett gjennom EØS-avtalen som Norge har skrevet under på, og plikter Norge til å følge EU-lovgivning og EU-domstolen på de forskjellige punktene som er relevante for samarbeidsavtalen (Claes og Tranøy 2003: 8). Norges tilpasning til EU er derfor i hovedsak det indre marked og de fire friheter. Politikkområder slik som handelspolitikk ovenfor land utenfor EU, landbruks- og fiskeripolitikk er ikke under EØS-avtalen (Claes og Tranøy 2003: 8). Det er viktig å poengtere at EØS-avtalen er en dynamisk avtale. Det vil si direktiver fra EU som er relevante, blir innlemmet som en del av EØS-avtalen fortløpende (Claes og Tranøy 2003: 8). Norge har signert på en avtale hvor innholdet endrer seg i takt med hvilke endringer som skjer i EU. Den regelbaserte tilpasningen tar også for seg motstand som norske myndigheter kan utvise. Norge har lov til å motsette seg direktiver som går mot særlig viktige nasjonale interesser (Claes og Tranøy 2003: 8). Det er derimot enkelte utfordringer knyttet til å motsette seg dette. Hvilke konsekvenser får motsettelsen på et videre samarbeid med EU er et spørsmål som kan dukke opp.

Den neste formen for tilpasning er interessebasert tilpasning. Dette går kort ut på at endringer på europeisk nivå påvirker nasjonal politikk på en mer indirekte måte enn gjennom lovverket (Claes og Tranøy 2003: 8). Ytre endringer påvirker hvordan en stat ser på sitt eget handlingsrom (Claes og Tranøy 2003: 8). Hvis EU innfører et direktiv eller en standard som Norge ikke er rettslig bundet av, vil det likevel oppstå et press om å følge dette. Eksempler kan være konkurransepolitikk eller av hensyn til sin egen internasjonale posisjon i forhold til miljøspørsmål (Claes og Tranøy 2003: 8). Nasjonale myndigheter kan føle seg presset til, eller ikke, å gjennomføre hva EU beslutter. Interessebasert tilpasning kan også kan også endre forholdet mellom offentlige myndigheter og nasjonale aktører (Claes og Tranøy 2003: 9). EU kan gi interesseorganisasjoner mer «forhandlingsmakt» gjennom EØS og domstolen (Claes og Tranøy 2003: 9). Dette kan også gå andre veien med at styresmaktene kan si «EU fikk oss til å gjennomføre dette». Flere land har brukt denne forklaringen til å gjennomføre nødvendige, men lite populære vedtak og innskjerpinger (Claes og Tranøy 2003: 9).

Den tredje forklaringsfaktoren er idébasert tilpasning. Dette er hvor Norge tilpasser seg samme problem eller løsningsforståelse som er rådende i Europa (Claes og Tranøy 2003: 10). Dette handler om å ta i bruk andres lærdom eller kopiere andres ideer. Klimaspørsmål er et slikt eksempel. Forskningsbasert kunnskap har sagt at økte utslipp kan lede til klimaendringer, og derfor skapt en preferanse som styresmaktene brukes (Claes og Tranøy 2003: 10). Læring foregår på flere måter. For eksempel gjennom arbeid i komitéer, ekspertmiljøer og interesseorganisasjoner.

For å forklare hvorfor Norge har valgt å innføre sanksjoner mot Russland kan man ikke utelukke den ene faktoren ovenfor en annen. Disse faktorene vil nødvendigvis gå over i hverandre og forsøke å forklare årsak og virkning.

For Norges del har det blitt rutine å delta i mye av EUs utenriks- og sikkerhetspolitikk og slutte seg til felles erklæringer og holdninger (Sjursen 2014: 180). Norge er det tredjelandet som har deltatt i flest krisehåndteringsoperasjoner iverksatt av EU, samt at Norge har meldt inn styrker i EUs styrkeregister (Sjursen 2014: 180). Det er også et problem at det nesten ikke er offentlig debatt rundt Norges tilknytning til EU på det sikkerhetspolitiske plan (Sjursen 2014: 195). Dette handler om forestillingen om at utenrikspolitikk handler om statens overlevelse, og dette er konfidensielle saker (Sjursen 2014: 192). I følge Sjursen (2014) kan man ikke si at debatten rundt EUs sikkerhetspolitikk omhandler statens overlevelse. Det å stå utenfor EU skulle gi Norge en mer selvstendig utenrikspolitikk, samt at folkeavstemningen om EU-medlemskap har sagt nei to ganger (Sjursen 2014: 193). Også norske myndigheter må stå på gangen når EU fatter sikkerhetspolitiske vedtak, noe som igjen svekker stats- og folkesuvereniteten (Sjursen 2014: 195). Det at det generelt er liten offentlig debatt i Norge rundt sikkerhetspolitikk, svekker folks tilgang på informasjon (Sjursen 2014: 195). «Paradoksalt nok er borgernes innflytelse blitt enda mer redusert gjennom utøvende myndighets forsøk på å gjenvinne handlingskapasiteten (Sjursen 2014: 195).

4.1.2 Norsk sikkerhets- og utenrikspolitikk etter den kalde krigen

Etter den kalde krigen har norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk endret seg. For Norges del, har ikke landet like stor strategisk viktighet som det var under den kalde krigen (Riste 2005:

274). Under den kalde krigen hadde Sovjetunionen den høyeste militære konsentrasjonen i verden rett utenfor Finnmark, på Kola-halvøya (Riste 2005: 277). Dette var en trussel ikke bare mot Norge, men mot USA og Europa. Dette gjorde at Norge hadde NATO som en sikkerhetsgarantist. Norge støtter i dag i større grad opp under NATO-ledede operasjoner, for å garantere egen sikkerhet (Riste 2005: 274).

Robert Dahl (sitert gjennom Riste 2005) trekker fram et dilemma små nasjoner har. Et lite land har ofte mindre avstand mellom de som styrer og de som blir styrt, noe som gir større innflytelse over egen situasjon. Men at et land er lite, betyr at det har mindre innflytelse over internasjonale saker som i større og større grad påvirker Norges integritet og velferd (Riste 2005: 275). Dette dilemmaet kan overføres til Norge og EU. Så lenge Norge er utenfor EU, vil det ha større råderett over eget land, men innenfor EU, ville landet ha hatt større innflytelse på internasjonale saker (Riste 2005: 275). Dette er interessant å se på ettersom Norge har en fot innenfor EU, og en for utenfor. Norges sikkerhetspolitiske historie baserer på nøytralitet fram til andre verdenskrig, og deretter velge en side i løpet av krigen. I dag er spørsmålet mer om Norge skal ha Europa som garantist for sikkerheten eller USA (Riste 2005: 275). Problemet er at dialogen mellom NATO og EU i stor grad foregår i Washington og Brussel (Riste 2005: 276). Dette setter Norge igjen midt mellom to valg.

Etter den kalde krigen dukket det spørsmål opp om hva som ville hende med NATO. Det var bekymring for at organisasjonen ikke lenger ville ha så stor betydning som under den kalde krigen. NATO klarte derimot å reformere seg selv, og utvidet med samarbeid mot den gamle østblokken (Riste 2005: 279). Dette skapte utfordringer for forholdet med Russland. Norge, som da var det eneste NATO-landet med grense mot Russland, ønsket mer dialog med Russland og tok tidlig initiativet for å sette i gang et samarbeid med Russland gjennom Barentsregionen (Riste 2005: 279).

Ettersom NATO er Norges sikkerhetsgarantist, har Norge deltatt på de fleste av NATOs operasjoner. Den første operasjonen utenfor «virkeområdet» til NATO, var krigen i tidligere Jugoslavia (Riste 2005: 281). Dette har vært avgjørende for Norges del, for å sikre egen sikkerhet. Det har derimot blitt diskutert mye, særlig mellom USA og Frankrike, hvilken rolle

NATO skal ha (Riste 2005: 282). En forsvarsallianse, eller en mer aggressiv allianse, som virker som et slags verdenspoliti (Riste 2005: 282). I dag er Norge aktivt med i alliansen. Norge er et lite land, med store ressurser og få folk (Riste 2005: 283). Norges økonomiske sone til sjøs er seks til sju ganger så stort som fastlandet (Riste 2005: 283). For Norge sin del er det i interesse å ha en Europeisk sikkerhetspolitikk som også inkluderer NATO og USA (Riste 2005: 284). I 1989 ga utenriksdepartementet ut en rapport som sa blant annet at: «... å framheve norske interesser i utenriksrelasjoner og interessene vi deler med andre land» (Riste 2005: 284). Dette understreker at Norge er et land som ønsker, og må, samarbeide med likestilte land. Norge har derfor flere dilemmaer for hvordan forsvare sin egen sikkerhetspolitikk. USA på den ene siden, EU som en annen faktor, samt det faktum at Norge er naboland med Russland byr på egne utfordringer for Norge.

4.1.3 Engasjementspolitikken

Etter Sovjetunionens desintegrasjon var dagsorden i Norges utenrikspolitikk preget av aktivisme og engasjement på andre felter enn det militære (Knutsen 2013: 163). Tiden etter sovjets fall var preget av diplomati og opprettelsen av Barentssamarbeidet og nordområdestrategien (Knutsen 2013: 163). Dette preget alt fra handel, sikkerhet, omdømme og identitet i den norske utenrikspolitikken (Knutsen 2013: 163). Engasjementspolitikken kom på midten av 1990-tallet og handlet om norske initiativ til å skape samtaler i vanskelige konflikter. Denne politikken legger vekt på fredsbygging og tilrettelegging for diplomatiske samtaler og konfliktløsning (Knutsen 2013: 164). Norge samarbeider om dette med andre internasjonale organisasjoner, særlig FN (Knutsen 2013: 164). Dette er drevet av den politiske ledelsen som er samordnet under utenriksdepartementets «seksjon for fred og forsoning» (Knutsen 2013: 164). Engasjementspolitikken har som hensikt å overlate konfliktløsning til de som kan det best.

4.2 Sanksjoner

4.2.1 Hva er sanksjoner

Det er viktig å forstå hva som menes med sanksjoner og litt om hvordan de har utviklet seg over tid. Her vil jeg kort skrive om hva slags typer sanksjoner som forekommer og noen fordeler og ulemper sanksjoner medfører. Heupel (2014) skriver i en artikkel at sanksjoner kan være vanskelig sett i et menneskerettslig perspektiv. De kan begrense grunnleggende menneskerettigheter slik som retten til liv, helse og mat til uskyldige (Heupel 2014: 779). FNs organisasjon for ernæring og landbruk hevdet i en rapport om sanksjonene i Irak at om lag 500 000 barn under 5 år døde på grunn av sanksjonene under «olje for mat-programmet» (Heupel 2014: 781). Dette programmet var økonomiske sanksjoner og høstet mye kritikk.

Sanksjoner utviklet seg derfor over til såkalte målrettede sanksjoner. Dette er sanksjoner som tar til sikte å ramme de involverte partene gjennom for eksempel reiseforbud, hindre bruk av kontoer og lignende tiltak. Denne utviklingen har skjedd etter at det ble satt i søkelyset av eksperter, etterforskning og utøvelse av politikk (Heupel 2014: 783). Dagens sanksjoner handler i større grad om å ramme de involverte, og ikke sivilbefolkningen. Det skal også legges til rette for å følge menneskerettigheter for de som sanksjonene rettes inn mot. I dag drøftes anbefalinger av sanksjonene blant akademikere, ikke-statlige organisasjoner (NGO) og internasjonale organisasjoner (Heupel 2014: 787). Denne utviklingen har ført til at menneskerettigheter skal følges, rett til en rettfærdig rettsprosess og lignende (Heupel 2014: 790). Sanksjonene som er mot Russland i dag, er en stor motsetning i forhold til sanksjonene som var mot Irak og er rettet mot enkeltpersoner og selskaper, ikke Russland som helhet.

4.2.2 Innføring av sanksjoner i EU

Siden 1990 har EU blitt en ny aktør når det gjelder sanksjoner (De Vries og Hazelzet: 2005: 95). Dette var tradisjonelt FNs oppgave, og måtte gå gjennom sikkerhetsrådet (De Vries og Hazelzet 2005: 96). Den europeiske politikken for sanksjoner omhandler positive framfor negative sanksjoner. Gulerøtter framfor pisk (De Vries og Hazelzet 2005: 95). Dette omhandler troen på at denne framgangsmåten er mer effektiv for internasjonal lov (De Vries

og Hazelzet 2005: 95). Om dette er sakens kjerne er en annen sak. Man kan hevde at det er lettere og mer lønnsomt å igangsette slike sanksjoner og skuffelsen hvis det ikke lykkes, blir mindre (De Vries og Hazelzet 2005: 95). FNs sikkerhetsråd kan igangsette sanksjoner som omhandler brudd på kapittel 7 fra FN-erklæringen, men ikke sette i gang sanksjoner som omhandler arbeidsrettigheter, demokrati og styring av et land (De Vries og Hazelzet 2005: 98). Ettersom Russland er fast medlem av sikkerhetsrådet, er det ingen vits i å kjøre slike sanksjoner gjennom FN, da Russland vil nedlegge veto mot et slikt forslag. EU har derfor mandat til å innføre sanksjoner mot tredjeland gjennom ministerrådet (De Vries og Hazelzet 2005: 98). Sanksjoner går under navnet restriktive tiltak i EU, men i denne teksten vil det omtales som sanksjoner (De Vries og Hazelzet 2005: 99). Når EU innfører sanksjoner er det lagt inn mekanismer som gjør at de som ikke følger sanksjonene i EU, får en straff (De Vries og Hazelzet 2005: 99). Det landet som er mest imot sanksjoner har fortsatt et ord med i spillet, og sanksjonene vil ikke bli mer effektive enn det svakeste leddet (De Vries og Hazelzet 2005: 99).

Sanksjoner er et av de utenrikspolitiske virkemidlene EU råder over. Dette har skapt debatt også i EU og det diskuteres om sanksjoner faktisk har effekt mot Russland (Dreyer og Popescu 2014: 1). Det skal påpekes at sanksjonene er innført av USA og EU, med flere land som støtter opp om sanksjonene. Land som støtter opp om sanksjonene er for eksempel Norge, Canada, Japan og Sveits (Dreyer og Popescu 2014: 1). Sanksjoner kan sies å ha tre hovedeffekter. Det første er å gi signaler til rammede land eller befolkningen om at noe gjøres (Dreyer og Popescu 2014: 1). Det neste er å begrense et land eller personer til å fortsette handlingene sine, og det siste er å tvinge fram politisk endring blant styresmaktene (Dreyer og Popescu 2014: 1). Sanksjonene mot Russland startet i det små for å holde døren åpen for diskusjon. I dag omfatter sanksjonene mot Russland å fryse eiendommer og bankinnskudd mot 132 personer og 28 selskaper, ingen lån til Russland fra the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), forbud mot å kjøpe og selge obligasjoner med noen av de største russiske bankene, forbud mot lån fra de fem største russiske bankene, forbud mot eksport av produkter som kan bli brukt som våpen, forbud mot å selge deler som kan brukes for russisk energiutvikling samt en to-veis våpenembargo (Dreyer og Popescu 2014: 2).

Man kan hevde at de finansielle sanksjonene er de som har hatt størst effekt, men det er vanskelig å måle effekten ettersom det har vært et fall i oljeprisen og rubelen har svekket seg samtidig (Dreyer og Popescu 2014: 2). Effekten av oljeprisfallet kan ha mye større betydning enn sanksjonene ettersom oljeindustrien står for omtrent halvparten av den Russiske profitten, og med en oljepris som før var på 115 dollar fatet, til i dag rundt 40 dollar, har dette også stor innvirkning (Dreyer og Popescu 2014: 2). En større konsekvens av sanksjonene kan være kapitalflukten fra Russland som i 2014 var på hele 130 milliarder dollar, mot 60 milliarder året før (Dreyer og Popescu 2014: 2). Det at oljeprisen har falt, samtidig som at rubelen har mistet omtrent 40% av verdien skaper problemer for russiske selskaper som er avhengige av internasjonal kapital (Dreyer og Popescu 2014: 2). Det må presiseres at dette rammer ikke kun selskaper som er truffet av sanksjonene, men også andre selskaper som er avhengig av eksport og import. Statoil, Shell og Exxon er blant foretakene som har brutt samarbeidet med Russland etter at sanksjonene trådte i kraft (Dreyer og Popescu 2014: 2). Setter man disse tallene i perspektiv, kan det derimot tyde på at det sto dårligere til økonomisk i 2009 enn det gjør i dag (Dreyer og Popescu 2014: 2).

For å forstå litt av effekten av sanksjoner kan man se på fordeler og ulemper med det russiske sanksjonsregimet. Det første eksempelet mot at sanksjonene har stor virkning er så enkelt som at Russland fortsatt er dypt involvert i Ukraina. Russland har også trappet opp sin militære tilstedeværelse i Donbass i østlige Ukraina etter at sanksjonene ble innført (Dreyer og Popescu 2014: 3). Dette viser at sanksjonene ikke har hatt muligheten til å tvinge fram endring fra Russlands side. Sanksjonene kan vise seg heller å ha hatt en innvirkning på at Putin kan gjøre nødvendige innstramminger og samler det russiske folk og elite (Dreyer og Popescu 2014: 3). Vestlige eksportbedrifter rammes også av å miste en så viktig kunde som Russland, samtidig som Russland ser mot Kina. Dette kan skape et større skille mellom øst og vest.

På den andre siden kan man si at sanksjonene har hatt effekt med at Russland ikke har tatt en enda større del av Ukraina. De har med andre ord begrenset Russland (Dreyer og Popescu 2014: 3). Sanksjonene kan også være preventive ved at de signaliserer til Russland at det vil bli iverksatt tiltak hvis det går lenger. Land som Moldova og Georgia har lenge vært under lupen til Russland, men det vil være vanskeligere å destabilisere disse landene hvis det blir møtt med konsekvenser (Dreyer og Popescu 2014: 39.). Kortsiktig vil det derimot være vanskelig å se noen stor effekt av sanksjonene, men langsiktig kan det ha mer påvirkning.

Historisk har både det russiske keiserdømmet og Sovjetunionen kollapset på grunn av økonomi (Dreyer og Popescu 2014: 3).

4.2.3 Innføring av sanksjoner i Norge

Den formelle innføringen av sanksjoner i Norge er gjort i forskrift om tiltak vedrørende Ukrainas integritet (2014) og sier:

Det fremmes med dette forslag til forskrift om restriktive tiltak vedrørende handlinger som undergraver eller truer Ukrainas territorielle integritet, suverenitet, uavhengighet og stabilitet. Formålet med forskriften er å bringe de norske tiltakene på samme linje som de restriktive tiltakene som EU har innført i forbindelse med konflikten i Ukraina [...] Norge står fritt til å slutte opp om de restriktive tiltak innenfor EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk (Regjeringen 2014).

Denne forskriften poengterer at Norge innfører samme sanksjoner som EU bruker, men at Norge står fritt til å slutte seg opp til dette. Det er i hovedsak «vestlige» land som har innført restriktive tiltak mot Russland. Det framkommer i forskriften at den Ukrainske integriteten er truet og er et brudd på folkeretten. I følge utenriksdepartementet defineres folkeretten slik:

Folkerett er rettsregler som gjelder mellom selvstendige stater og internasjonale organisasjoner. Folkeretten har først og fremst grunnlag i sedvane som utvikles gjennom statens praksis og i traktater som statene selv velger om de vil bli part i. Det er intet internasjonalt «politi» som kan håndheve brudd på folkerettslige regler. Uansett er de folkerettslige regler bindende, og blir i høy grad overholdt av statene» (Utenriksdepartementet 2002).

«Stadig flere av de problemer vi står ovenfor er av global karakter og kan bare finne sin løsning innenfor globale rammer» (Utenriksdepartementet 2002). Dette er det tradisjonelle synet på norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Norge som er et lite land ser fordeler av samarbeid med internasjonale organisasjoner som FN, EU og NATO. I forskrift om tiltak vedrørende Ukrainas integritet (2014) står det mye om hvordan EU har gjort det vedrørende restriktive tiltak mot Russland. Dette viser til at Norge følger EUs restriktive tiltak tett. «Iverksetting av de foreslåtte tiltakene anses å være forenlig med våre folkerettslige forpliktelser og er alene motivert ut fra ønsket om å fremme respekt for FN-paktens regler om internasjonal fred og sikkerhet» (Regjeringen 2014). Her kommer det samtidig fram at Norge

har folkerettslige forpliktelser ovenfor FN. Sanksjonene som Norge følger kommer på så måte fra EU, men er diskutert i FN for å sikre legitimitet. EU har blitt en aktør som kan innføre sanksjoner på samme måte som FN, men er ikke avhengige av at det går gjennom sikkerhetsrådet (De Vries og Hazelzet 2005: 95).

5 Sanksjoner og teori

5.1 Sanksjoner gjennom nyrealisme

Den greske strategosen Thukydide sa at de sterke gjør hva de kan og de svake lider det de må. Dette oppsummerer realismen. Russland, som i denne situasjonen anses som sterk, gjør hva de vil ifølge realismens prinsipp om at det internasjonale landskap er anarkisk. Ser man på denne saken gjennom nyrealistiske briller er det første man må se på maktbalanse. Norge som en liten stat kan ikke balansere makt opp mot Russland, og for å sikre egen overlevelse er det rasjonelt for Norge å delta i allianser for å sikre egen sikkerhet. Norges NATO-medlemskap har vært sentralt over lang tid, og man kan se på deltakelse i EUs sikkerhets- og utenrikspolitikk som en forlengelse av denne alliansen (Sjursen 2014: 188). En allianse krever samarbeid fra alle parter, noe som kan være avgjørende for hvorfor Norge velger å følge sanksjonene mot Russland, selv om det kan ha som konsekvens å forverre forholdet til Russland.

Deltakelse i EUs operasjoner gir et viktig grunnlag for aktiv dialog med EU om sentrale sikkerhetspolitiske spørsmål. Gjennom deltakelsen gjør vi oss relevante og får innsikt og påvirkningsmuligheter. Det skjer ute i felten der vi er til stede, og det skjer på mer overordnet nivå i formelle og uformelle sammenhenger i Brussel (Utenriksdepartementet 2012: 58).

Det norske stats- og styringsverket har derfor som mål å samarbeide med EU i deres operasjoner. Mellom 2007 og 2012, deltok Norge i større grad enn flere av EU-landene i politioperasjonen i Afghanistan, og gav medbestemmelse i operasjonenes disposisjoner (Utenriksdepartementet 2012: 58). Dette er også et poeng i nyrealismen, nemlig at stater overveier kostnad og gevinst. Det å inngå et sanksjonsregime mot Russland vil ha en mulig kostnad med at det svekker samarbeidet i nord, men gevinsten vil være større sikkerhet for Norge. Små stater vil derfor se seg nødt til å samarbeide for å sikre egen sikkerhet (Hyde-Price 2007: 32).

Gjennom interessebasert tilpasning kan dette være med på å styrke nyrealismen som forklaringsfaktor. En endring på europeisk nivå kan påvirke mer indirekte enn gjennom det formelle lovverket (Claes og Tranøy 2003: 8). EU setter standarden som Norge må følge etter av hensyn til sin egen internasjonale posisjon. Norge som er en liten stat, er derfor uformelt forpliktet til å følge hva EU mener er riktig. Interessebasert tilpasning sier at Norge kan føle

seg tvunget til å følge vedtak som EU gjør av hensyn til egen posisjon i det internasjonale rommet (Claes og Tranøy 2003: 8). Dette kan tolkes som at EU har en viss makt over Norge, selv om det er utilsiktet. Ettersom at EU også er en økonomisk stormakt, kan dette være med å balansere opp mot Russland, gjennom å blokkere for visse typer handel (Wendt 2010: 17,18). Gjennom nyrealismen er makt mer enn bare militær, men også faktorer som økonomi og teknologiske (Hyde-Price 2007: 37). Men det er veldig viktig å påpeke at nyrealisme ikke kan forklare Norges deltakelse i stor grad, da teorien omhandler stormaktspolitikk, og forklarer derfor dårligere små staters politikk (Hyde-Price 2007: 37).

Ser man på Norge som en del av EU, vil det derimot gi en viss forklaring ettersom EU kan anses som en økonomisk, men ikke militær makt. Norges forpliktelser gjennom ulike allianser er derfor sentralt for å forstå hvorfor Norge innfører sanksjoner mot Russland. Dette gjøres for å sikre egne sikkerhetspolitiske interesser. Dette kan forklares gjennom «småstatsdilemmaet» som sier at små stater som Norge aldri vil kunne true eller avskrekke andre stater og søker derfor allianser (Kalnes et al. 2010: 60). Det vil si at alliansen skaper en avskrekking mot en trussel. Dilemmaet er at en allianse i seg selv kan ansees som en trussel og ufrivillig trekke stater inn i en konflikt hvor andre alliansepartnere er involvert i (Kalnes et al. 2010: 60).

5.2 Sanksjoner gjennom nyliberalisme

Liberalismen benekter ikke det internasjonale samfunnets anarkiske struktur, men mener at institusjoner og samarbeid kan brukes for å temme dette. Denne teorien vil forklare hvordan verden bør være. Ser man på sanksjonene er dette et virkemiddel til å fortelle Russland at det ikke er i orden å annektere en del av et annet land. Tanken med sanksjoner er at stater er økonomisk avhengige av hverandre, og det vil være for kostbart med krig (Kalnes et al. 2010: 61). I følge en av nyrealismens fedre, Kenneth Waltz (2010) er to land avhengige av hverandre hvis de er omtrent like avhengige økonomisk. To land er økonomisk avhengig av hverandre hvis kostnaden av å bryte et samarbeid er like høy for begge parter (Waltz 2010: 143).

EU er ikke et land, men en stor aktør innen handel. EUs problem med å sanksjonere mot Russland er gass- og oljeforekomstene til Russland. Handler man med produkter som er begrenset, slik som petroleumsprodukter, gjør at EU og Russland i større grad blir avhengige av hverandre (Waltz 2010: 146). Det blir derfor lite troverdig at Russland kommer til å stenge gass- og oljeleveransene, ettersom den russiske økonomien er gjensidig avhengig av den europeiske økonomien. Waltz (2010) sier at ingen kan nekte på at en kollektiv innsats er nødvendig hvis felles problemer skal løses. Et problem eller konflikt kan ikke løses av et land alene, men av en felles innsats fra flere land (Waltz 2010: 210). Waltz mener også at noen må ta ansvar for å lede vei i militære og økonomiske konflikter og ta den største byrden, så vil flere følge etter (Waltz 2010: 210). Ser man derfor på hvorfor Norge har innført russiske sanksjoner gjennom liberalismen, vil dette forklare en del. Når EU og USA setter opp presset mot Russland, er det «lagt til rette» for at Norge kan slå følge med sine allierte. Selv Waltz mener at et viss samarbeid er nødvendig for å løse en konflikt. Dette ser vi også under engasjementspolitikken til Norge. Samarbeid i Barentsregionen har stått sentralt for Norge over mange år. På 90-tallet tok norske myndigheter til orde for å delta internasjonalt å løse konflikter. Denne politikken er gjeldende også ovenfor Russland. Samtaler er en av de viktigste virkemidlene Norge har ovenfor Russland og EU. Dette skal være med på å legge til rette for diplomatiske samtaler og mekling (Knutsen 2013: 164).

Kissinger (sitert av Waltz 2010: 130) sa at «military muscle does not guarantee political influence. Economic giants can be military weak, and military strength may not be able to obscure economic weakness. Countries can exert political influence even when they have neither military nor economic strength».

Etter to verdenskriger ble EU (først det europeiske kull- og stålfelleskapet) opprettet som et slags liberalt prosjekt i seg selv. Her var tanken å hindre ny tysk aggresjon gjennom å bygge institusjoner og frihandel for å sikre fred i Europa. Om ikke sanksjoner i seg selv er veldig effektive, sender det et signal til omverden om at noe blir gjort og at brudd på folkeretten må få konsekvenser. Ser man i den offentlige debatten er det i hovedsak liberale trekk som samarbeid og dialog som kommer fram i lyset. Den interessebaserte tilpasningen står her også sterkt. Endringer i Europa påvirker norske myndigheters handlingsrom (Claes og Tranøy 2003: 8). Liberalismen støtter samarbeid for å oppnå et bestemt mål. Denne tanken i seg selv

er liberalistisk vinklet, noe vi så tidligere at den norske utenrikspolitikken er bygget på. Norske interesser handler i stor grad om samarbeid og allianseforpliktelser.

6 Offentlig debatt og dekning

For å forstå hvilken debatt annekteringen av krimhalvøya har skapt i Norge i det offentlige rom, er det et poeng å se på i hvilken grad norske medier dekker saker som omhandler EU og EØS, samt få et bilde av hvilke aviser som skriver mest, for å kunne gjøre et strategisk utvalg. Jeg skal kort skrive om Norske mediers dekning av utenrikssaker for å legge et grunnlag for utvalget av kilder for analysen. Denne delen kan også si noe om hva jeg kan forvente å finne i egen analyse. Deretter skal jeg kort skrive om utvalget av kilder som er brukt. Utvalget er gjort på bakgrunn av bestemte kriterier og en begrenset tidsperiode.

6.1 Dekning av EU- og EØS-saker i norske medier

For både journalister og leserne er EU også Europa (Slaatta 2011: 7). Dette kan være for å forenkle kompleksiteten i EU. Det er mange institusjoner og mye byråkrati innad i EU. Dette skaper ikke overskrifter. Ser man bort fra det eksepsjonelle ved hver nyhetssak, er en nyhet også ofte «gammel» hvis man ser på dramaturgi, og at nyheter ligner på hverandre både med tanke på struktur og sjanger (Slaatta 2011: 7). Tilgang til informasjon begrenses også ofte av lover og regler samt lukkede forhandlinger (Slaatta 2011: 6). De som opptrer som kilder i utenrikssaker er som regel eksperter eller politikere (Slaatta 2011: 6). Ifølge Slaatta (2011) handler den norske offentlige debatten oftest om Norge er innenfor eller utenfor EU. Slaatta har skrevet om EØS-avtalen og at det er en vegring om å diskutere dette (Slaatta 2011: 13). Det at EØS-avtalen ikke skaper store overskrifter er ikke overraskende. Men under store internasjonale kriser, operasjoner og hendelser, framstilles EØS-avtalen som byråkratisk for overvåkning mellom Norge og EU (Slaatta 2011: 15).

Det som skaper overskrifter i utenrikssaker, er saker som omhandler Norge og norske interesser. Her er det et problem at utenrikssaker ofte omgås offentligheten, ettersom de har ofte som hensikt å beskytte rikets sikkerhet og interesser (Slaatta 2011: 16). Det er også et tema at pressekorpsset i Brussel viser seg at de følger nasjonale orienteringer (Slaatta 2011: 20). Man kan derfor anta at det er konsensus mellom journalister og politikere. Det er først hvis et tema skaper debatt mellom politiske aktører i Norge at dekningen av sakene får interesse (Slaatta 2011: 21). Under Vietnamkrigen for eksempel, fikk mediene skryt for å

være kritisk og informative, men det har vist seg i ettertid at dette ikke stemmer helt (Slaatta 2011: 21). Det som viste seg er at den offentlige debatten startet først etter at politikere tok opp saken om Vietnamkrigen (Slaatta 2011: 21). Journalistikken kan derfor sies å være preget av politikk og konsensus (Slaatta 2011: 25). Det er i like stor grad politikere som mediene som setter dagsorden. Det kan derfor ikke forventes en særlig stor offentlig debatt rundt innføring av sanksjoner mot Russland, da diskusjonen er mest sannsynlig preget av konsensus.

Knutsen (2013) skriver at diskusjonene rundt norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk ikke er særlig dypt rotfestet i folkedypet og sier dette er et tema for spesielt interesserte på lik linje med interessen for finsk fjernsynsteater (Knutsen 2013: 167). Videre er det faktorer som utløser debatt, slikt som krig, konflikt og omveltninger i Norges nærområder (Knutsen 2013: 167). Knutsen (2013) skriver videre at den største interessen dukker opp når Norge må ta stilling til kollektive svar på internasjonale problemer, noe jo sanksjonene mot Russland er. De som er mer engasjerte i utenrikspolitikk har også ofte tendenser til å være mer villig til å delta i internasjonalt samarbeid, enn befolkningen som helhet (Knutsen 2013: 167). Til syvende og sist er den norske utenrikspolitiske konsensusbasert drevet (Knutsen 2013: 167).

6.2 Det doksiske rom

Den franske sosiologen Pierre Bourdieu kom opp med begrepet det doksiske rom (Mathiesen 2002: 199). Dette begrepet er områder i samfunnet det ikke stilles spørsmål til og som man tar for gitt (Mathiesen 2002: 199). Debatten rundt Norges deltagelse i NATO er ifølge Mathiesen (2002) i et doksisk rom. Det vil være debatt innenfor temaer som utenriks- og sikkerhetspolitikk, men vil holde seg innenfor rammene som tas for gitt (Mathiesen 2002: 199). Enkelte ønsker en debatt rundt det som tas for gitt, men sterke krefter vil motvirke dette for å holde det doksiske rom intakt (Mathiesen 2002: 199). De dominerte klasser, som Bourdieu kaller det, ønsker å ha det doksiske rom og holde det intakt (Mathiesen 2002: 199).

Massemediene er en vesentlig bidragsyter til å holde det doksiske rom, eller konsensusfeltet ved like (Mathiesen 2002: 201). Dette gjør de gjennom informasjonskontroll og

holdningspåvirkning (Mathiesen 2002: 201). Massemedia gjør ikke dette alene, både politiske, økonomiske og sosiale krefter bidrar til dette (Mathiesen 2002: 199). Det finnes uten tvil debatt i media. Men denne debatten virker til å være legitim, i den forstand at den ikke omhandler mål, men heller om midler (Mathiesen 2002: 201). Meget kontroversielle meninger kommer sjeldent til syne, og blir stemplet som fantaster (Mathiesen 2002: 199). Det er derimot ikke slik at det som er opplest og vedtatt som en sannhet, det doksiske rom, er statisk (Mathiesen 2002: 202). Dette er noe som kan endre seg over tid. Begrepet det doksiske rom kan derimot være med på å forklare funnene i denne teksten.

7 Analyse

Analysedelen omhandler den offentlige debatten i Norge rundt innføring av sanksjonene. Hvilken debatt har dette skapt i det offentlige rom i Norge er interessant å se på og om det er noen gjennomgående temaer som det fokuseres på. Hovedfunnene er nyanserte og det er forskjeller hva media sier og en statsråd. Det er fire hovedpunkter som har kommet fram gjennom stegvis-deduktiv induktiv metode. Det første er at Norge må stå sammen med sine allierte for å sikre effektivitet og integritet rundt sanksjonene, videre kommer viktigheten av dialog fram. Norge har en liberalistisk vinkling på sin utenrikspolitikk, og lar derfor døren stå åpen for dialog med Russland. Dette er de to temaene som både journalister og politikere snakker om. De to siste punktene er at det er fare for en ny kald krig, samt hvordan Putin er som person og russiske verdier. Dette er en retorikk som skaper avstand mellom vestlige land og Russland. Dette er medias vinkling i større grad enn politikernes. Det viser seg at det har vært en debatt, men det er lite diskusjon rundt for- og motargumenter. Den offentlige debatten bærer naturlig nok preg av en vestlig diskurs.

7.1 Om utvalget

For å gjennomføre en dokumentstudie er det viktig å ha klare rammer for utvalg. Mengden empiri kan fort bli enorm ved et slikt studie, og klare utvalgskriterier er derfor viktige (Tjora 2012: 164). Utvalget av artikler som brukes i denne studien er derfor strategisk utvalg. I et forskningsopplegg med en eller få case, er dette utvalget det som er mest relevant (Ringdal 2011: 156). Artikkene må også være fra en bestemt tidsperiode. Denne perioden er fra 01.03.2014 til 01.10.2015. Det er i denne perioden man finner de fleste artikkene som omhandler sanksjoner mot Russland. Antallet aviser i Norge er stort, og det er derfor viktig å avgrense utvalget. Avisene og mediene jeg har valgt ut er Aftenposten, VG, NRK, Dagens Næringsliv og offentlige uttalelser fra regjeringen og utenriksdepartementet. Et utvalg har ikke nødvendigvis noe med størrelsen på utvalget å gjøre, men måten utvalget velges på (Ringdal 2011:186).

Aftenposten, NRK og Dagens Næringsliv er aviser som velges ut på grunn av at de alle har en korrespondent i Brussel, noe som gjør at de kommer tettere på debatten (Slaatta 2011: 18).

Brussel er ikke bare EU og EUs institusjoner, også NATO har også hovedkvarter der, noe som gjør Brussel til en viktig by for politikkjournalister (Slaatta 2011: 19). Aftenposten er avisen som dekker mest av de norske avisene om EU-saker (Slaatta 2011: 5). Dette gjør denne avisen relevant på grunn av fokus på utenrikssaker. NRK velges ut fordi de har en såkalt flerdimensjonal situasjon, og har derfor bred dekning i ulike sjangere og formater (Slaatta 2011: 19). Dagens næringsliv skriver mye om blant annet markedsadgang og konsekvenser i økonomien (Slaatta 2011: 19). Dette er relevant ettersom sanksjonene omhandler sanksjoner, og også økonomiske sanksjoner. VG er valgt ut som en avis på grunn av antallet lesere. Antall daglige lesere på nettavisen til VG er 1964000 lesere, noe som gjør VG til den største nettavisen i landet (Medie Norge 2014). Regjeringen sin hjemmeside er også benyttet for å kunne gjengi offentlige uttalelser fra sentrale politikere. Dette vil gi et sammenligningsgrunnlag som sier noe om forskjellene og likhetene mellom aviser og politikere. Utvalg av såkalte meningsbærende riksaviser kunne også vært plukket ut i utvalget, men vil farge diskusjonen i større grad. I norske media i dag er det en idé om uavhengig journalistikk som er rådende (Slaatta 2011: 17). Utvalget er gjort på grunnlag av disse kriteriene. Sitatene som brukes er kun et utvalg fra artiklene.

7.2 Vesten må stå sammen

Den største likheten som nesten alle artiklene skriver om, er viktigheten om å stå sammen om sanksjonene mot Russland. Hvis flere land trekker seg, vil dette svekke effekten av sanksjonene. «Det er viktig at Norge i slike spørsmål opptrer samordnet med andre nærstående land for at sanksjonene skal virke mest mulig effektivt» (Regjeringen 2014). Dette utsagnet er gyldig for de fleste avisers og massemediers synspunkt. Det hva avisene skriver om at Norge må stå samlet med EU i dette spørsmålet er også Norges offisielle synspunkt på denne saken. Utenriksminister Børge Brende sa til dagens næringsliv følgende:

«... Han sier Norge i sanksjonsspørsmålet er helt på linje med våre allierte i EU, og at det ikke foreligger noen planer om å lette sanksjonene. Brende understreker tvert imot at det er viktig å opprettholde presset mot Russland for brudd på folkeretten» (Lund 2015).

Her igjen ser vi et eksempel på at Norge må stå sammen om sanksjonene. Dette er også i tråd med Norges utenrikspolitikk. Denne synsvinkelen er gjennomgående også i Aftenposten:

«Men det kan ikke være tvil om at Norge i hovedtrekk bør følge andre europeiske land i denne saken. President Vladimir Putin har på en så effektiv måte greid å overbevise nesten alle om at det er nødvendig å markere en samlet motstand i Europa mot Russlands folkerettsbrudd» (Aftenposten 2014).

Denne synsvinkelen er gjennomgående i de fleste offentlige publikasjoner. Det er derimot ikke funnet like mye som tyder på at Norge ikke bør følge sanksjonene. Motstanden er der, men ikke noe utbredt.

«USA varsler nye sanksjoner mot Russland. Atle Berge i Ølen Betong som har investert store penger i Murmansk, mener Norge likevel ikke bør følge etter. Den gode trenden som har vært tidligere år har stoppet. Jeg synes det er feil vei, spesielt er det feil vei for det lokale regionsmessige i nord. For selv om man har gode forbindelser så vil det visne eller stoppe helt, sier Berge og viser til samarbeidet mellom Norge og Russland» (Abelsen og Lindi 2014).

Det er som sagt ikke funnet mye som omhandler at sanksjonene ikke bør innføres, men det finnes noe materiale rundt dette. Det norsk-russiske samarbeidet er viktig, og har vært svært viktig for Norges sikkerhets- og utenrikspolitikk. Det er derfor bemerkelsesverdig at det ikke er skrevet mer negativt rundt sanksjonene.

«Respekt for folkeretten er helt avgjørende for Norge, derfor har vi interesser av at det reageres når folkeretten brytes, og det er ikke noe alternativ for Norge å si at Europa får ta å stå opp for folkeretten og ta konsekvensene av det, mens vi ikke skal være med» (Abelsen og Lindi 2014).

Det kan tyde på at medias vinkling av saken er i tråd med Norges utenrikspolitikk, og at brudd på folkeretten og menneskerettigheter rager høyere enn Barentssamarbeidet. Det er også skrevet en del artikler som omfatter at EU-land ikke klarer å holde sammen, ettersom det er delte interesser som står på spill. Spørsmålet hvorvidt EU klarer å stå sammen for sanksjonene har vært diskutert både når sanksjonene ble innført, samt når de har vært i effekt en tid.

«Tunge EU-stater som Tyskland og Italia har så langt ønsket bare moderate straffetiltak» (Kvistad 2014).

«Enkelte EU-land, som Hellas og Italia, har uttalt at de ikke ønsker å forlenge dem. Faren for at EU ikke klarer å stå samlet mot Russlands aggresjoner er til stede» (VG 2015a).

Her ser man at selv de store landene som Italia og Tyskland har enkelte problemer med sanksjoner mot Russland. Men at de er villige til å gjøre det som trengs for å holde Russland under sjakk. «Sanksjonsvilligheten steg imidlertid etter at Krim-krisen og Ukraina-opprøret spisset seg med nedskytingen av det sivile passasjerflyet fra Malaysian Airlines. Om bord var 298 mennesker. Av disse var et flertall EU-borgere. 193 bare fra Nederland» (Kvistad 2014). At et passasjerfly ble skutt ned over Krimhalvøya, ble derimot en faktor for å fortsette å holde presset oppe mot Russland. Denne utløsende faktoren er noe Europa er nødt til å ta alvorlig. En slik hendelse må få konsekvenser for den gjorde det.

Den politiske krisen krever umiddelbare grep fra presidenten, som kan sikre nasjonal forsoning og en politisk vei videre basert på demokrati, respekt for menneskerettighetene og rettsreform. Myndighetene må også sørge for at dem som er ansvarlig for voldshandlinger, blir stilt til ansvar, sier Brende (Regjeringen 2014).

Videre har utenriksminister Børge Brende sagt følgende: «Det er viktig at Norge i slike spørsmål opptrer samordnet med andre nærstående land for at sanksjonene skal virke mest mulig effektivt» (Regjeringen 2014). Her er de offisielle uttalelsene fra utenriksministeren. Børge Brende støtter opp om samarbeid og at de som er ansvarlige for voldshandlingene må møte konsekvenser. Disse uttalelsene støtter opp rundt om hva avisene skriver og en vestlig diskurs.

7.3 Dialog

En annen tendens som gjenspeiler seg som et mønster fra artiklene er viktigheten av dialog. Dette kan linkes inn mot liberalismen. Samarbeid er i liberalismen mer essensielt enn i realismen.

Lavspenning i nord var en bærebjelke i norsk sikkerhetspolitikk selv under den kalde krigen. Norge har interesse av at spenningen i nord er lavest mulig og samarbeid med blant andre Russland. Dette er nå truet av EUs tiltak. Denne nye situasjonen burde føre til en viss debatt, blant annet om hvordan Norge kan styrke den utenrikspolitiske dialogen med EU (Ask 2014).

Det kommer fram at Norge må ta hensyn til samarbeidet i nord gjennom dialog. Det er i Norges interesse at spenningen der forblir lav. Det er derfor interessant å se på at Norge setter Barentssamarbeidet i andre rekke, noe som i teorien bryter med Norges interesser. «Brende gjentar oppfordringen til partene om å gå tilbake til forhandlingsbordet (Utenriksdepartementet 2014). Norges utenriksminister er også opptatt av å løse konflikten gjennom dialog.

«Her skal jeg ha en arbeidsmiddag med Russlands utenriksminister Sergej Lavrov og de andre utenriksministerne. Her vil jeg også ta opp vanskelige spørsmål, sier Brende, og legger til at han jevnlig snakker med den russiske utenriksministeren. Han påpeker at det er særlig viktig nå å holde alle kanaler for dialog åpne» (Lund 2015).

Igjen ser vi i dette eksempelet at Norge må opprettholde dialog, selv om det blir vanskelige spørsmål som må stilles.

Russland må engasjere seg i en konstruktiv dialog med myndighetene i Kiev for å finne et politisk kompromiss. Dette forutsetter respekt for inngåtte avtaler og for folkeretten. Russland må også innse at Europa ikke er en motstander, men at vi står klar til å bistå konstruktivt både politisk og økonomisk. Bare gjennom forhandlinger er det mulig å finne en løsning som ivaretar legitime russiske interesser, som respekterer folkeretten og Ukrainas suverenitet (Brende 2014).

Igjen understreker utenriksminister Børge Brende viktigheten med dialog med Russland, samt at dørene holdes åpne for samarbeid, noe som er svært viktig for norske interesser.

Man må ikke overfortolke dette. Vi har hele tiden dialog med russerne, og det er særlig viktig å opprettholde dialogen nå. Dialog betyr at vi kan ta opp viktige og vanskelige spørsmål, og vi tar ikke lettere på brudd på folkeretten (Lund 2015).

Børge Brende sier i dette intervjuet at det er dialog med Russland, og den har eksistert til tross for sanksjonene. Brudd på folkeretten kan man ikke ta lett på, men samtale er viktig for å ikke fryse hele samarbeidet, noe som kan forverre situasjonen.

Han sier sist konsultasjon var i Moskva, der Norge var representert ved statssekretær Bård Glad Pedersen. Norge og Russland har også inngått bilaterale avtaler på fisk og atomsikkerhet den siste tiden. Onsdag er det møte i Finland i Barentsrådet, der Russland skal overta formannskapet (Lund2015).

Selv om det er innført sanksjoner har Norge dialog med Russland. Dette er i tråd med den norske utenrikspolitikken og den vestlige diskursen. At det er inngått nye avtaler tyder på at Norge ser et samarbeid med Russland som svært viktig. På den andre siden kan et slikt samarbeid underbygge troverdigheten og effektiviteten til sanksjonene.

«EU har i dag hatt møter både med president Janukovitsj og opposisjonen i Ukraina for å finne en politisk løsning på krisen. Norge støtter dette arbeidet, sier utenriksministeren» (Utenriksdepartementet 2014).

De offisielle uttalelsene fra regjeringen er også her på linje med hva media skriver om å ha dørene åpne for dialog. Dette er i tråd med Norges liberalistiske utenrikspolitiske agenda og den norske engasjementspolitikken.

7.4 Ny kald krig

Et interessant funn er hvor mye det skrives om en ny kald krig. Dette kan være av retoriske årsaker for å understreke alvoret i saken. Media skaper et skille mellom vesten og Russland med et slikt utsagn.

Fase tre vil derfor bli en duell uten mulighet til å bløffe. Både Russland og EU kan sette hardt mot hardt en periode, men ingen av partene kan holde ut særlig lenge uten at det får konsekvenser de færreste vil like å tenke på akkurat nå. Kanskje ser vi begynnelsen på en ny kald krig, kanskje noe enda verre (Kvistad 2014).

En slik type retorikk kan ikke sees på som uheldig, da det er med på å skape større frykt blant folk, men den brukes på tross av det i ganske stort omfang.

Russland truer nå med at norske oljeselskaper står i fare for å tape i konkurransen om store kontrakter i nord. Sanksjoner kommer ikke til å stoppe oss. Vi er et nordvendt og utholdende folk. Vi er ikke redd for en kald krig. Men bak retorikken om et sterkt og urokkelig Russland ligger en virkelighet som blir mer og mer problematisk for hver måned. En kombinasjon av lave oljepriser og vestlige sanksjoner har ført Russland inn i den dypeste krisen siden det økonomiske sammenbruddet på slutten av 1990-tallet (Aftenposten 2014a)

Her ser vi hvordan Russland ser på saken. De kan ikke vike fra sine prinsipper, og kan ikke tape ansikt. Dette kan forklares gjennom konstruktivistisk tankegang, med hvordan den russiske holdningen er. Putin må ikke tape ansikt, og bruker derfor retorikk om at de ikke er redd for noen ny kald krig. At det blir en ny kald krig kan man anse som retorikk fra den offentlige debatten, men det er andre farer som for eksempel at sanksjonene utvikler seg til en handelskrig. «Men det er også viktig å unngå at vi får flere runder med sanksjoner og mottiltak, med fare for at det blir en full handelskrig» (Aftenposten 2014b). Det at det utvikler seg til en handelskrig gjør derimot ikke situasjonen bedre.

Enn så lenge kan Putin hvile i den smule ufred mellom nasjoner som den fransk-britiske ordkrigen innebærer. Mens statsminister Cameron vil boikotte Russland med det samme, har president Hollande et krigsskip han skal selge russerne først. Selv handelskrig blant allierte har sine konvensjoner, noe britene vet så altfor godt. Under Falklandskrigen ble de beskyttet av argentinerne med franske raketter (Kvistad 2014).

Det er interne stridigheter i Europa som gjør det vanskeligere å koordinere sanksjonene til å virke mest mulig effektivt. Europa har på sett og vis ingen annen mulighet enn å gripe inn. Ukraina ligger i Europa, og er derfor «tvunget» til å handle. Europeiske ledere kan ikke bare stå på sitt hvis Russland endrer kurs. Samarbeid med Russland er viktig for både Russland og de europeiske statene.

Vestlige land ønsker et konstruktivt samarbeid og samhandel med Russland. Minst av alt ønsker vi en ny kald krig med trusler om nye farlige konflikter. Hensikten med sanksjonene er å få Putin til å endre kurs og respektere Ukrainas suverenitet og grenser. Hvis dette skjer oppheves sanksjonene og klimaet mellom øst og vest kan igjen forbedres. Det vil alle tjene på, ikke minst russerne (VG 2014).

I denne teksten kommer det fram at Europa ønsker samarbeid framfor en ny kald krig. Putin må vise samarbeidsvilje, så viser EU samarbeidsvilje for å løse konflikten. Ingen politikere har snakket om at vi står ovenfor en ny kald krig i dokumentene som har blitt analysert. Dette er en type retorikk som politikere i sin posisjon ikke kan si offentlig.

7.5 Putin og russisk nasjonalisme

Et annet gjennomgående tema som kommer fram i tekstene er Putin som person og russisk nasjonalisme. Dette er noe man må ta hensyn til, og blir tatt hensyn til, av europeiske regjeringssjefer.

Men Putin er ikke en statssjef som alle andre. Hans irrasjonelle handlinger og utilsørte selvbilde er en tilleggsutfordring for europeiske regjeringssjefer som innerst inne er livredde for at russerne skal stoppe olje- og især gasssekporten til kontinentet (Kvistad 2014).

Man må anerkjenne hvilken personlighet Putin og Russland er for å ha en debatt rundt sanksjonsregimet. Russland har satt inn motsanksjoner mot Europa, men ingen alvorlige. Russland har tidligere visst at de er handlekraftige og står på kravene sine, som for eksempel da Russland vedtok å stoppe gasskranen inn mot Ukraina. Det er en gjensidig avhengighet mellom Russland og Europa, noe som gjør sanksjonene mindre effektive. Europeiske ledere vet at Russland kan som en siste utvei stenge gass- og oljeleveransene til Europa. Europa er veldig avhengig av russisk gass og olje, men Russland er også veldig avhengige av penger fra Europa. Dette er gjensidig avhengighet.

Putin lar seg uansett ikke vippe av pinnen av tomme trusler; i den pågående propagandautvekslingen mellom øst og vest, ser det tvert imot som at litt «god, gammel» jernteppe-retorikk bare løfter ham på hjemmebane (VG 2014)

Her kommer det også fram hvordan den russiske befolkningen ser på denne konflikten. Putin har tilsynelatende fått medhold på hjemmebane for handlingene ovenfor Ukraina. Det er derfor et poeng at ikke Europa kun kommer med tomme trusler. Putin er populær i hjemlandet, men hvis sanksjonene begynner å påvirke velferden i Russland, vil dette bli et problem for Putins posisjon i Russland. «Putins svar på utfordringene er å appellere til russernes nasjonalisme og offervilje» (Aftenposten 2014b).

Jeg kan vanskelig se for meg at et noe som helst sanksjonsregime kommer til å endre det målet. Spesielt når vi tenker på hvor populær Putins politikk overfor Ukraina har vært, internt i Russland (Abelsen og Lindi 2014)

I flere av artiklene som er gjennomgått vises det tydelig til hvordan russerne er, og hvor populær Putin er blitt på grunn av sin handlekraft. Russland har også truet Norge med at sanksjonene kommer til å få konsekvenser for Norges del.

Budskapet var ikke til å misforstå da Artur Tsjingarov, president Vladimir Putins spesialutsending for nordområdene, besøkte Norge i forrige uke. Norge risikerer å tape store summer på å følge EUs sanksjonspolitik, og Russland kommer uansett ikke til å endre kurs som følge av økonomiske straffetiltak. - Hvis dere fortsetter med sanksjonene, må vi lete etter andre partnere (Aftenposten 2014b).

Det kommer tydelig fram at Russland ikke kommer til å endre kurs, og sier at de er villige til å lete etter andre samarbeidspartnere. Vi ser igjen den at den russiske retorikken er annerledes enn hva Norge er vant til. Her kommer Russland med konkrete trusler mot Norge. Dette viser ikke velvilje til samarbeid fra Russlands side. Det er en tydelig motsetning mellom Norges politikk og Russlands politikk på dette området. Norge ønsker dialog, mens Russland sier at de ikke kommer til å gi etter for noe som helst press.

Derfor er Vesten opptatt av å finne en løsning hvor det ikke fremstår som at Putin er presset i kne og må godta noe som ligner et ultimatum. For det kan ikke Putin selge på hjemmebane, uansett all propagandaen som sprøytes ut på russisk TV. Putin har bygget opp et image i Russland som en tøff leder som står opp mot den truende Vesten, og som dermed gjenreiser landets stolthet på den internasjonale arena (Dyrnes 2014a).

I den offentlige debatten henvises det til at vesten er klar over hvordan Putin er som president, og gjør lurt i å forholde seg til russisk politikk og retorikk. EU viser velvilje og samarbeidsvilje ovenfor Russland. Det at avisene trykker opp at Putin er en handlekraftig mann som gjør som han vil er på kollisjonskurs med hva europeiske politikere gjør. Dette er forståelig, da norske politikere i makt av sin posisjon ikke kan uttale seg slik om Putin og Russland. «Russlands president Vladimir Putin skal i en telefonsamtale med EU-kommisjonens president Jose Manuel Barroso ha sagt at han kunne ta Kiev på to uker» (Dyrnes 2014b). Dette er en retorikk som ikke blir brukt av ledere i EU.

Samtidig går vår egen utenriksminister til kraftig angrep på Russland etter dagens besøk i Ukrainas hovedstad Kiev. Det er trist å se på at Russland i nært samarbeid med prorussiske separatister er i ferd med å destabilisere en hel region, sier utenriksminister Børge Brende til Aftenposten (Dyrnes 2014b).

Norges retorikk er mer nøktern enn Putins retorikk ovenfor situasjonen. Dette kan tyde på at Norge ikke ønsker å provosere unødvendig med samme type retorikk som Vladimir Putin bruker.

Den offentlige debatten rundt Norges innføring av sanksjoner mot Russland er der den forventes å være. Den foregår i det doksiske rom og har en bred enighet rundt temaet. Debatten er preget av konsensus og en vestlig diskurs. Utvalget har begrensinger ettersom mer radikale aviser ikke er med i utvalget. Dette ville muligens ha endret litt på hvordan debatten vinkles. Avisene som er i utvalget kan derimot bedre brukes til å generalisere hvordan den offentlige debatten rundt utenrikspolitikk foregår. Disse funnene støtter opp om tidligere forskning og tidligere funn.

7.6 Russisk nasjonalisme, ny kald krig og Putin – sosial konstruktivisme

Et interessant poeng som kommer fram i flere avisartikler handler om hvordan Putin er som statsleder. Funnet kan forklares gjennom sosial konstruktivisme. I følge Wendt (2010) kan begrepet kollektiv selvfølelse brukes (Wendt 2010: 236). Dette handler om en gruppes behov for å føle seg bra, for respekt eller status og regnes som en type interesse på lik linje med overlevelse, autonomi og økonomi (Wendt 2010: 235, 236). Denne kollektive selvfølelsen kan være negativ eller positiv. Eksempler på dårlig selvfølelse kan være Tyskland etter første verdenskrig eller Russland i dag (Wendt 2010: 237). Et slikt bilde blant en befolkning kan gi utslag i aggresjon og en devaluering mot andre (Wendt 2010: 237). Det motsatte, en positiv selvfølelse, kan vises gjennom samarbeid og respekt, og det viktigste er anerkjennelse av andre (Wendt 2010: 237). Dette kan forklare hvorfor Putin får økt støtte blant egen befolkning, og ikke viker fra prinsippene. Et prinsipp er at alt er sosial konstruert, også hvordan folk tenker og føler. Putin får støtte i befolkningen når han maner opp til anti-vestlige holdninger. Skillet mellom øst og vest blir større av en slik retorikk. En slik kollektiv identitet vil skape større avstander mellom «oss og dem» (Wendt 2010: 355). En gruppe eksisterer for å tilfredsstille medlemmenes behov, og hvis dette trues vil responsen bli defensiv (Wendt 2010: 355).

Retorikken fra avisene om en ny kald krig kan også tolkes gjennom sosial konstruktivisme. Det er ikke noen ny kald krig sett fra et teoretisk perspektiv. Den kalde krigen var på mange måter «realismens storhetstid». To stormakter som rustet opp atomvåpen for å avskrekke den andre parten. Dette var maktbalanse i praksis. Hadde en av stormaktene skutt en rakett mot den andre, ville konsekvensene blitt katastrofale. Det ville derfor ikke vært rasjonelt å angripe den andre parten. Det at avisene snakker om en ny kald krig er heller en form for handelskrig. Vesten setter opp sanksjoner, mens den andre parten setter opp motsanksjoner. Sanksjonene vil sannsynligvis fortsette fra begge parter fram til konflikten løses. Denne kalde krigen som media skriver om er konstruert på samme grunnlag som Russlands nasjonalisme. Media tegner et bilde om en konflikt, og vinkler saken på en måte som gjør at det vekker følelser hos leseren. Det å bruke ordet ny kald krig kan gi et bilde av en stor konflikt, og folk blir minnet på den kalde krigen og assosiasjoner til hva som hendte da.

8 Konklusjon og avsluttende bemerkninger

Avslutningsvis vil jeg forsøke å konkludere med funnene som er funnet i denne teksten, samt legge til noen egne bemerkninger rundt dette temaet. Funnene er at debatten rundt innføringen av sanksjonene bærer preg av en vestlig diskurs, og at diskusjonen mangler bredde. Hvorfor sanksjonene mot Russland, som er et viktig naboland for Norge, bærer preg av en vestlig diskurs hvor samarbeid med Norges allierte anses som viktigere enn Norsk- Russisk samarbeid. Det at den offentlige debatten bærer preg av en vestlig diskurs er ingen overraskelse, men en større debatt rundt et såpass viktig tema vil uansett være ønskelig.

For et lite land som Norge er det ofte rasjonelt å delta i en allianse for å sikre egen sikkerhet, men dette betyr at man må støtte opp om slik alliansepolitikk gjennom deltagelse i operasjoner og aksjoner. Norge risikerer å bli dratt inn i konflikter som ikke er ønskelig. Dette er prisen man må betale for å delta i et større samarbeid. Ser man på først opprørene i Ukraina, den russiske annekteringen av Krimhalvøya og nedskytningen av flyet som fløy over Krimhalvøya, er det derfor ingen alternativ å ikke gjøre noe. Brudd på folkeretten i Europa og drap av sivile må få konsekvenser for de som står bak. EU konkluderte med at sanksjoner var løsningen. Dette fikk ikke mandat gjennom FN, ettersom Russland sitter i sikkerhetsrådet og hadde kommet til å nedlegge veto. EU, USA, Norge og flere land innførte derfor målrettede sanksjoner mot personer og selskaper i Russland og Ukraina. Dette er et virkemiddel som skal tvinge Russland til å endre kurs uten å ty til vold. Spørsmålet i denne oppgaven var derfor å besvare: Hvorfor har Norge valgt å innføre EUs sanksjoner mot Russland og hvilken debatt har dette skapt i det offentlige rom i Norge?

Hvorfor Norge har valgt å innføre sanksjonene er at Norge som et lite land har forpliktet seg til samarbeid gjennom for eksempel NATO og EU. Ser man saken gjennom nyrealismen, kan man argumentere for at EU er en maktbalanse mot Russland. Dette er ikke makt som i hard makt slik som militært, men økonomisk makt. I følge nyrealismen kan det også forklare hvorfor Russland har annektert Krimhalvøya ettersom det internasjonale samfunn er anarkisk og ikke har noen statsoverhode. En stat, særlig en stormakt, kan gjøre hva landet selv vil, uten noen store konsekvenser. Det at sanksjonene ikke kan godkjennes gjennom FN viser også at Russland har innflytelse på internasjonale organisasjoner. Norge har satt Barentssamarbeidet

på spill, ettersom dette kommer i andre rekke. Norges samarbeid med allierte anses som viktigere for å sikre egen sikkerhet.

Sanksjoner gjennom et liberalistisk syn kan forklares med gjensidig avhengighet og samarbeid og dialog. Russland er avhengige av handel med Europa, og sanksjonene rammer nettopp dette. Hensikten er at det skal merkes med sanksjoner, samtidig som at døren er holdt åpen for å gjenoppta samarbeidet med Russland hvis de viser tegn til samarbeidsvilje. Dette skaper et dilemma for Europa, ettersom flere europeiske land er avhengige av russisk olje og gass og Russland har innført sanksjoner mot Europa som et motsvar.

Gjensidig avhengighet går begge veier og påvirker alle parter. Putin som statsleder er også redd for å miste ansikt innen politikken. Han har vist seg som handlekraftig og fått stor støtte blant egne innbyggere etter annekteringen av Krimhalvøya, og viser lite tegn til å gi etter for presset sanksjonene gir. Dette forklares som en sosial konstruert realitet som gjør saken vanskeligere å løse. Russisk nasjonalisme viser seg å stå sterkt i Russland, noe europeiske politikere må ta hensyn til. Derfor har politikerne latt døren for samarbeid stå og åpen og ønsker dialog for å finne en løsning på konflikten.

Dialog er også noe av funnene fra den offentlige debatten viser står sterkt. Norske medier og offentlige uttalelser har understreket viktigheten av dialog med Russland. Konseptet med dialog er forankret i liberalistisk teori og står der som et sentralt poeng. Dette er også sentralt i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Den offentlige diskusjonene, nesten uten unntak, omhandler at Norge må stå sammen med sine allierte mot Russland. Det er få artikler som omhandler diskusjon rundt denne vestlige diskursen. Det kan virke som om dialog og samarbeid er en sannhet som er «hogd i stein» innenfor den norske debatten. Norsk sikkerhets- og utenrikspolitikk er tuftet på konsensus.

Funnene er derimot litt mer nyansert hvis man ser på forskjellen mellom hva journalister mener og hva politikerne mener. Politikerne er mer nøktern i sin omtale om Russland. Utenriksministeren er intervjuet flere ganger i norske medier omkring denne saken, og svarene er tilsynelatende like og omhandler stort sett dialog og samarbeid. Journalistene

bruker mer retorikk som at Russland er en fare og konflikten i Ukraina er starten på en ny kald krig. Journalister har en annen vinkling på saken ettersom agendaen til en journalist er en annen enn en politikers retorikk. Russisk nasjonalisme preger også artiklene fra media, men dette er ikke noe politikerne snakker høyt om.

Det mest oppsiktsvekkende funnet er kanskje mangelen på debatt rundt dette temaet. Det er få artikler som viser til de negative sidene ved å innføre sanksjoner. Utenriksministeren framstår også mer som en som forklarer saken, en ekspert, uten å møte særlig motstand gjennom en motdebattant. Artiklene og dokumentene som er analysert er derfor relativt ensidige, og har ikke satt av særlig plass til en diskusjon. Andre aviser og kilder har muligens mer debatt rundt temaet, og dette burde vært tema for videre forskning og studier. Det er også relativt lite diskusjon rundt konsekvenser av sanksjonsregimet og Norges tilknytning til EU. Det er knapt ingen diskusjon rundt hvorfor Norge innfører EUs sanksjoner, selv om Norge ikke er medlem av EU. En bredere og mer offentlig debatt i det offentlige rom ville vært ønskelig for å sikre større legitimitet. Det framstår som om Norge ser på Russland som en trussel og følger EUs sanksjoner nesten uten å få motstand fra andre hold. En mer nyansert debatt ville vært ønskelig.

Litteraturliste

- Abelsen, Tarjei og Marte Lindi (2014, 18.12) Bør ikke følge USAs Russland-sanksjoner. *NRK*. Hentet fra: http://www.nrk.no/troms/_-bor-ikke-folge-usas-russland-sanksjoner-1.12109874
- Aftenposten (2014, 08.08) Putin må møtes med fasthet og vett. *Aftenposten*. Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/leder/Putin-ma-motes-med-fasthet-og-vett-7662234.html>
- Aftenposten (2014, 21.12) Aftenposten mener: Norge må ikke gi etter for press fra Russland. *Aftenposten*. Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/leder/Aftenposten-mener-Norge-ma-ikke-gi-etter-for-press-fra-Russland-7836028.html>
- Ask, Alf Ole (2014, 08.08) EU definerer vår sikkerhetspolitikk. *Aftenposten*. Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/EU-definerer-var-sikkerhetspolitikk-7661893.html>
- Brende, Børge (2014, 10.03) Dramatisk skjebnetid for Ukraina. *Utenriksdepartementet*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/skjebnetid/id752819/?selectLanguage=/no/aktuelt/skjebnetid/id752819/>
- Claes, Dag Harald og Bent Sofus Tranøy(2003[1999]). *Utenfor, annerledes og Suveren? Norge under EØS-avtalen*. Bergen: Fagbokforlaget
- De Vries, Anthonius og Hadewych Hazelzet (2005) The EU as a new actor on the sanctions scene. Peter Wallensteen og Carina Staibano (red). *International sanctions – between words and wars in the global system*. Oxon: Frank Cass
- Dreyer, Iana og Nicu Popescu (2014, 12.12). Do sanctions against Russia work? *European union institute for security studies*. No 35. hentet fra: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_35_Russia_sanctions.pdf
- Dyrnes, Steinar (2014, 01.09) Angivelig Putin-trussel vekker oppsikt. *Aftenposten* <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Angivelig-Putin-trussel-vekker-opsikt-7688521.html>

- Dyrnes, Steinar (2014, 20.08) Dette må til for at Putin gir seg i Ukraina. *Aftenposten*. Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Dette-ma-til-for-at-Putin-gir-seg-i-Ukraina-7673078.html>
- Eggen, Øyvind, Halvard Leira og Katrine Ziesler (2015). Ekspertkilde eller politiker? Medias bidrag til underskudd på utenrikspolitisk debatt. *Norsk medietidsskrift, årgang 22 nr. 2-2015*, s 1-17. ISSN online: 0805-9535
- Heupel, Monika (2013[2012]). With power comes responsibility: human rights protection in United Nations sanctions policy. *European Journal of International Relations* 2013 19: 773 originally published online 6. Februar 2012 DOI: 10.1177/1354066111426621
- Hyde-Price, Adrian (2007). *European security in the twenty-first century – The challenge of multipolarity*. Oxon: Routledge
- Kalnes, Øyvind, Ole Gunnar Austvik og Heidrun Sørli Røhr (2010). *Internasjonale relasjoner: en akkurat passe lang introduksjon*. Latvia: Cappelen akademisk forlag
- Knutsen, Torbjørn (2013) Diskusjonene om norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Et faghistorisk riss. Gunnar Fermann (red). *Utenrikspolitikk og norsk krisehåndtering*. Oslo: Cappelen damm akademisk
- Kvistad, Yngve (2014, 24.07) EU-sanksjoner som russisk rulett. *VG*. Hentet fra: <http://www.vg.no/nyheter/meninger/eu/eu-sanksjoner-som-russisk-rulett/a/23259909/>
- Lund, Kenneth (2015, 12.10). Fortsetter sanksjonene mot Russland. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra: <http://www.dn.no/nyheter/utenriks/2015/10/12/1319/Brge-Brende/fortsetter-sanksjonene-mot-russland>
- Mathiesen, Thomas (2002). *Makt og medier: en innføring I mediesosiologi*. :Valdres: Pax forlag
- Medie Norge (2014, ingen dato) 10 største nettaviser. *Medie Norge*. Hentet fra: <http://medienorge.uib.no/statistikk/medium/avis/395>
- Nilssen, Andrea Sofie (2015). Norges Russland-retorikk: fra brobygging til fiendebilder. Forsvarets stabsskole. Oslo. *Militære studier* utgave 4, 2015
- Regjeringen (2002, 05.10). FN I norsk utenrikspolitikk. *Regjeringen*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/fn-i-norsk-utenrikspolitikk/id271564/>

- Regjeringen (2014, 18.08) Forskrift om restriktive tiltak vedrørende handlinger som undergraver eller truer Ukrainas territoriale integritet, suverenitet, uavhengighet og stabilitet. *Utenriksdepartementet*. Hentet fra:
https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/forskrift_tiltak/id765909/
- Ringdal, Kristen (2011[2007]). *Enhet og mangfold- Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode 2. Utgave*. Bergen: Fagbokforlaget
- Riste, Olav (2005[2001]). *Norway's foreign relations – a history*. Oslo: Universitetsforlaget
- Sakwa, Richard (2015). *Frontline Ukraine: crisis in the borderlands*. London: I.B. Tauris
- Saurugger, Sabine (2014). *Theoretical approaches to european intergration*. Hampshire: Palgrave Macmillian.
- Sjursen, Helene (2014). Demokrati eller handlingskapasitet? Paradokser i Norges tilknytning til EU på det utenriks- og sikkerhetspolitiske område. Erik Oddvar Eriksen og John Erik Fossum (red). *Det norske paradoks: om Norges forhold til den Europeiske Union*. Oslo: Universitetsforlaget
- Slaatta Tore (2011). *Fortiet, forsinket og forvrengt- Norske mediers dekning av forholdet til EU*. Hentet den 17.04.2016 fra: <http://www.europautredningen.no/wp-content/uploads/2011/04/Rap11-medier2.pdf>
- Tjora, Aksel (2012[2010]) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Utenriksdepartementet (2012). *EØS-avtalen og Norges øvrige avtaler med EU- Sentrale prioriteringer og virkemidler i norsk europapolitikk*. Meld. St. 5 (2012-2013). Hentet den 05.04.2016 fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-5--20122013/id704518/?q=Deltakelse%20i%20EUs%20operasjoner&ch=5>
- Utenriksdepartementet (2015, 26.05) Eksport til Russland. *Utenriksdepartementet*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/Eksportkontroll/sanksjoner-og-tiltak1/sanksjoner-russland/id2008497/>
- Utenriksdepartementet (2014, 20.02) Norge slutter seg til sanksjoner mot Ukraina. *Utenriksdepartementet*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/sanksjoner_mot_ukraina/id751575/

Utenriksdepartementet. (2002, 05.10). Folkerett og menneskerettigheter.

Utenriksdepartementet. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/folkerett-og-menneskerettigheter/id271574/>

VG (2014, 12.11) Russland på farlig kurs. *VG*. Hentet fra:

<http://www.vg.no/nyheter/meninger/russland/russland-paa-farlig-kurs/a/23333891/>

VG (2015, 06.04) Sanksjoner mot Russland må videreføres. *VG*. Hentet fra:

<http://www.vg.no/nyheter/meninger/russland/sanksjoner-mot-russland-maa-viderefoeres/a/23429382/>

Waltz, Kenneth (2010[1979]) *Theory of international politics*. Long Grove: Waveland Press

Wendt, Alexander (2010[1999]) *Social theory of international politics*. Cambridge:
Cambridge university press

Wilson, Andrew (2014). *Ukraine crisis: what it means for the west*. Hampshire: Yale
university press

Yin, Robert K. (2003). *Case Study Research: design and methods third edition*. Thousand
oaks, California: Sage